

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend..

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KENMERKEN VAN DE CHRISTELIJKE VERWACHTING III

Zich houden aan het Hoofd

We **zagen** in ons tweede artikel dat de soberheid van de christelijke verwachting een *gekwalficeerde* soberheid is. Christelijke toekomstverwachting heeft niet een plaats temidden van allerlei *visies* tip de toekomst. Maar ze heeft haar volstrekt eigen aard doordat ze voor de volle honderd procent is geboren uit het geloof. Christelijke verwachting is het christelijk geloof in verband met de toekomst des Heren. En zoals het geloof altijd is de door de Heilige Geest gewerkte band met Christus, de Christus van het evangelie en van de Schriften, zo ook het geloof in de gestalte van de verwachting. Ook in het gericht zijn op de toekomst *houdt het geloof zich aan het Hoofd*. Christus. **Die** voor ons onderwerp veelzeggende uitdrukking gebruikt Paulus in Kol. 2,19. Daar waarschuwt hij de gemeente tegen nutteloze speculatie, die de gemeente onder *schijn* van ootmoed duchtig kunnen tyranniseren: 'Laat niemand u de prijs doen missen door gewilde nederigheid en engelenverering als ingewijde in wat hij heeft aanschouwd, zonder reden opgeblazen door zijn vleeslijk denken, terwijl hij zich niet houdt aan het Hoofd'. Kol. 2:19. **Wat buiten** deze binding aan de Christus valt, hoe vroom ook gebracht, hoe diepzinnig ook vanwege de *speculatieve* kracht die ten toon wordt gespreid, is *altijd* zonder nut voor de opbouw van **het** geloof en betekent

een direct gevaar voor het leven van het geloof.

Daarom zien we Paulus ook voortdurend de strijd aanbinden tegen dat speculeren, dat met grote pretenties naar de gemeente toekomt.¹ Dikwijls komt dat eigenzinnig speculeren voort uit het drijven van de zgn. jудаїsten, die niet wilden leven alléén uit de gerechtigheid van Christus.

De latere strijd van de reformatoren in de 16e eeuw vóór de gerechtigheid des geloofs is in dit apostolisch getuigenis verankerd. We zien bij de reformatoren dan ook dezelfde *dubbele beweging* als bij de apostel: de prediking van Christus en van zijn gerechtigheid én de waarschuwing tegen nutteloze speculatie, ook in verband met de toekomst. Opvallend is hoe in de tijd van de reformatie hier heel expliciet de waarschuwing zich tegen judaïserende tendenzen keert. We **zagen** al, hoe Calvijn in zijn *Institutie* de droom van het chiliasme afwijst, dat z'n wortels niet in het evangelie, maar in perzische en joodse apokalyptiek heeft.² Maar Calvijn staat hier niet alleen. Voortdurend is gewaarschuwd tegen judaïsme dat de in de reformatie vrijgekomen kerken bedreigde. Als men zich niet houdt aan het Hoofd wat *het geloof* betreft, dan ook niet voor wat de *verwachting* van de toekomst aangaat. De reformatie zag dat in de breed-vertakte doperse beweging vóór zich. Hier werden 'joodse meningen' gepropageerd, die ruïne in de christelijke kerk trachtten te

HOOFDARTIKEL

Kenmerken van christelijke verwachting III

J. Kamphuis

UIT DE SCHRIFT

Afhankelijk

M.H. Oosterhuis

KERKELIJK LEVEN

Plaatselijke samensprekingen – waarover? I

W.G. de Vries

MISSIONARIE

Evangelischen over zending en evangelisatie E (slot)

P. van Gurp

KIJK OP DE KERK TE

Veendam

M. Pool

BUITENLANDSE KERKEN

Aix-impressie

Keer Smit

BOEKBESPREKING

Nieuwe uitgave van Calvijns bijbelcommentaar

Genoeg van teveel, genoeg van te weinig

De aarde en haar toekomst

PHRSCOUW

W.G. de Vries

krijgen. Reeds de Augsburgse belijdenis van 1530 keert zich daar zeer beslist tegen in het slot van art. 17, dat over de wederkomst handelt.³ En de Twecde Helvetische belijdenis door Heinrich Bullinger, opvolger van Zwingli in Zurich, geschreven en door Frederik III van de Paltz in zijn strijd vóór de Heidelbergse Catechismus dankbaar aanvaard als 'document van de gemeenschappelijke belijdenis der Gereformeerde Kerken', wijst dezelfde mening van dit toekomstende 'rijk van duizend jaren' als 'Joodse dromen' van de hand met een beroep op 'de evangelische waarheid' en 'de apostolische leer'.⁴ Heel scherp spreken zich ook de Anglicaanse artikelen van 1552 uit in art. 41 tegen de aanhangers van het 'duizendjarig rijk': ze hebben zich overgegeven aan 'Joodse dwaasheden'.

In de dromen van de wederdopers over een duizendjarig rijk als een tussenstadium tussen deze, onze geschiedenis en de nieuwe hemel en de nieuwe aarde heeft de reformatie een direct aanslag op het evangelie van de gerechtigheid van het geloof gezien. Dat was terecht: als het geloof corrupteert, dan ook de verwachting en omgekeerd. Het één is onlosmakelijk aan het ander verbonden. In het onderkennen van deze samenhang is het getuigenis van de reformatie van een zeer grote actualiteit! Wie prijs stelt op de naam 'reformatorisch' of 'gereformeerd' doet goed hier te luisteren.

De grenzen van de openbaring

Wanneer we ons ook in onze tijd voor wat de toekomstverwachting betreft 'houden aan het Hoofd' betekent dat ongetwijfeld dat we dikwijls minder zullen 'weten' dan de secte. Hier weet men soms veel: de tijd van de wederkomst kan men vaak scherp beraken en zelfs de landkaart van de toekomst wordt herhaaldelijk vrijmoedig ingekleurd. Daartegenover lijkt soberheid schamel. Maar het is goed ons in het Calvijn (zie ons tweede artikel) in te prenten, dat het 'zich houden aan het Hoofd' betekent dat

we ons strikt houden binnen de grenzen van wat ons is geopenbaard. Dat moet niet in de houding van teleurstelling: 'Jammer, dat dit of dat niet in de bijbel staat', maar het inoet ons uitdrijven tot geloof in wat wel geopenbaard is. Dat de openbaring grenzen heeft hoort ook tot de inhoud van de openbaring en vraagt dus ook ons geloof en de gehoorzaamheid.

Het geldt over de hele linie van wui de Here van zich en zijn werk ons heeft gezegd, maar dan met nadruk over zijn toekomst. Zo is het in het Oude Verbond al de regel voor Gods volk: 'De verborgen dingen zijn voor de HERE, onze God. maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen voor altijd, opdat wij de woorden dezer wet volbrengen'. Dit woord is vaak geciteerd in gesprekken over de vragen die los kunnen koinen met hetrekking tot de eeuwige uitverkiezing. En daarin heeft het een goede plaais! Nieuwsgierigheid over de verborgenheid van Gods raad wordt ons verboden: Gods belofte en zijn geboden zijn ons gegeven. Maar het woord van Mozes ziet vooral op onze houding tegenover de toekomst in gemeenschap met de Here. Op de weg daarheen roept hij ons van alle speculatie terug. Deut. 29,29 bindt aan het Woord. dat God spreekt, als een lamp voor de voet, Ps. 119. 105. dat daarin de weg naar de toekomst gaat. Prachtig is de uitleg van de Kanttekening van de Statenvertaling: 'Mozes, van vele grote, ook toekomstende dingen, gesproken hebbende, en nog zullende spreken, bedwingt in dit versken den ijdel en weetlust en de nieuwsgierigheid van verder te onderzoeken, hetgene in Gods raad verborgen is. en beveelt den volke te blijven binnen de grenzen van zijn geopenbaard woord. otn dat te onderzoeken, ie geloven en daar naar te leveii'.

In het Nieuwe Testament is de knop van de openbaring wel open gegaan tot een bloem. Maar dat betekent niet dat de aard van het geloof een andere is geworden. Dat de openbaring grenzen lieeft, wordt ook in het Nieuwe Verbond ons kees op keer getuigd, opdat het geloof niet zou *corrumperen* tot speculatie, maar *correleren* met wat tot ons gesproken is. Paulus weet 'van een mens'. die weggevoed is tot in de derde hemel, naar het paradijs. Daar heeft hij – hij wijst wel naar zichzelf – véél gehoord. Maar het zijn vnor deze aarde 'onuitsprekelijke woorden'. Hij kan 7e geen plaats geven in zijn woord tot de gemeente. Hij mag het ook niet: 'die bet een nicns niet geoorloofd is uit te spreken'. 2 Kor. 12,4. De drager van de openbaring is zelf ook aan de grenzen ervan gebonden en is ook *daarvan* de verkondiger! Hoe zou het anders kunnen zijn? Onze hoogste profeet en leraar, de Zoon in zijn ambt als Middelaar belijdt, Matt. 24,36 cii Mc. 13,32 dat Hij wél van de grote dag van de toekomst weet, maar dat het 'wanneer' het geheim is van de Vader: 'De vrouwensvolle zekerheid (zo schrijft prof. J. van Bruggen in zijn kommentaar op Mc. 13,32) waarmee Hij (–) spreekt over die dag, mag ons wel tot voorbeeld dienen. Wanneer zelfs de Zoon die in het weten van God deelt, tevreden is in zijn vertrouwen zonder kennis. behoren wij die slechts delen in het geopenbaarde van Gods kennis

KERNREDACTIE

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MEDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELD

OVERGEREDACTIEDEN

DRS. Y. TFR BEEK, DRS. B. LUITEN, DRS. C.J. DE RIJSTER, PROF. DR. C. TRIMP, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS

DRS. J. SMIT, R. SEEMA, J.M. DE JONG, A. JOH. KISJES, DRS. J. MESSELINK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgever: Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekning 406040 t.n.v. De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, naar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

ADVERTENTIES

Prijs f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

nog veel meer tevreden te zijn met een niet compleet inzicht'.⁶

Hierbij is ook het woord te nemen, dat Christus vóór zijn hemelvaart tot zijn discipelen sprak, die nader onderricht wilden over het wannéér van het oprichten van het koningschap voor Israël (zal het 'in deze tijd' zijn?): 'Het is niet uw zaak de tijden of gelegenheden te weten, waarover de Vader de beschikking aan zich gehouden heeft', Hand. 1,7. Wat zou een eenvoudige ontkenning niet voor de hand hebben gelegen! Maar Christus wijst op de roeping tot getuigen, vs. 8 en wijst weetgierigheid terug: 'Het prediken van den tijd, waarop het rijk vol zal zijn, behoort niet tot het Middelaarswerk van Christus'.⁷

De grenzen van onze geloofs-kennis zijn verbonden met de grenzen van wat God ons wil openbaren. Met die samenhang, die correlatie, moeten wij vólle vrede hebben. Het betreft hier werkelijk een *centrale* zaak voor het geloofsleven. Het gaat in de zaak van de grens van ons weten om de aard van onze omgang met God. Hij heeft ons daarin een plaats gegeven en gaat vertrouwelijk met ons om in het Verbond, Ps. 25,14. Maar ook *binnen* die vertrouwelijke omgang is Hij Góð en zijn wij mens en wij staan tegenover Hem terwijl onze houding gekenmerkt wordt door die wonderlijke samengang die het geloof typeert, die samengang van vertrouwelijkheid en eerbied. Wij spreken Hem toch ook aan als: 'onze Vader, die in de hemelen zijt'? Dat moet ons ingetogen doen zijn. Wij zijn tot hóge wetenschap geroepen. We kennen ónze God, bij Wie wij thuis zijn, als de Koning der eeuwen. En wij gaan zijn weg met Hem mee. In de geschiedenis en haar voortgang heerst voor de gelovigen geen blind lot. Wij kennen onze Vader daarin. Maar Hij blijft de Hoog-Verhevene. Zoals Paulus, die in de derde hemel opgetrokken is geweest, een slot op de mond krijgt in zijn spreken tot de gemeente, zo ook Johannes, die visioenen op Patmos schouwt en de weg van God naar het einde toe overziet. Hij ziet ^{dat} ons voor ons. En hij is geroepen het door te geven. Maar hij is óók geroepen door te geven dat *niet alles* doorgegeven wordt: 'En toen de zeven donderslagen gesproken hadden, wilde ik het opschrijven, maar ik hoorde een stem uit de hemel zeggen: Verzegel hetgeen de zeven donderslagen gesproken hebben en schrijf het niet op', Openb. 10,4. K. Schilder heeft er op gewezen, dat deze zeven donderslagen een kenschetsing bedoelen te geven van iets dat heel de loop van de wereldgeschiedenis beheerst. Er blijft dus *een geheim* in de geschiedenis in haar voortgang: 'Zij willen ons zeggen, dat behalve de dingen, die ons geopenbaard zijn, ook andere factoren, andere krachten, werken in de geschiedenis; krachten die geen mens verklaren kan'. En dan wijst hij op de tekst, die ook wij als eerste in dit onderdeel noemden, Deut. 29,29 over die 'verborgen dingen' en 'de geopenbaarde' – voor ons en onze kinderen.⁸

Dat woord van Mozes aan Israël uit Deuteronomium is één van de grondwoorden van onze omgang met de Here en daarom één van de grondwoorden ook voor de christelijke verwachting. Want dat er verborgenheid blijft, ook

voor wie kinderen van God zijn geworden, richt onze aandacht temeer op het *geopenbaarde*. Het feit van verborgenheid is ons niet geopenbaard, opdat we ons arm zouden voelen, maar opdat we rijk in de geschonken rijkdom zouden zijn. Zouden wij ons arm gaan voelen, dan zoeken we naar de surrogaat-rijkdom van de speculatieve kennis. Daar gaat de kerk aan onder. Maar als kinderen niet 'alles' weten en als ze ook dat weten en beseffen, dan is eens temeer voor hen hun Vader groot in zijn alwetendheid. Maar in wat geopenbaard is, straalt dan ook het licht van de gemeenschap.

Onze verwachting wordt naar de aard van de geloofs-omgang in het Verbond door soberheid gekenmerkt. Maar die *soberheid* is één met *zekerheid*. Dat is het tweede kenmerk van de christelijke verwachting. Daarover in het vierde artikel van deze reeks nog in het kort.

J. Kamphuis

¹ De brief aan de Kolossenzen is daar in het vermanende gedeelte grotendeels aan gewijd, terwijl de apostel in het positieve deel van de brief de grond voor de waarschuwingen tegen de speculaties legt, als hij de alles-omvattende heerlijkheid en hoogheid van Christus toont, in wie het 'de ganse volheid behaagd heeft woning te maken', Kol. 1,19. Ook de instructies aan zijn medearbeiders Timotheus en Titus in de pastorale brieven zijn hierdoor gestempeld, vgl. al direct in het begin 1 Tim. 1,3 e.v. (tegen het 'ijdel gepraat'), 1 Tim. 6,2 e.v. (tegen haarkloverijen), 2 Tim. 4,3 v. (tegen de 'verdichtsels' met aansporing tot nuchterheid), Tit. 1,13 (de joodse 'verdichtsels'), enz.

² 'Het Chiliisme is (–) niet van Christelijken, maar van Joodschen en voorts ook van Perzischen oorsprong. Het berust altijd op een compromis tusschen de verwachtingen van eene aardsche en van eene hemelsche zaligheid', H. Bavinck, *Geref. Dogmatiek IV*⁴, 636.

³ 'Damnant et alios, qui nunc spargunt judaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum pii regnum mundi occupaturi sint, ubique oppressis impiis', vert. prof. Boendermaker: 'Eveneens worden hier verworpen sommige Joodse leringen, die zich ook nu voordoen, die vóór de opstanding der doden enkel heiligen en vromen een wereldlijk rijk zullen hebben en alle goddelozen verdelgd zullen worden'.

⁴ 'Joodse dromen' – 'Judaica somnia'. Voor de 'apostolische doctrina' naar 2 Tess. 2 en 2 Tim. 3 en 4. Voor de tekst: E.F.K. Müller, *Bekentnisschriften der reformierten Kirche*, 185. Voor het ontstaan van de Tweede Helvetische belijdenis vgl. L. Doekes, *Credo*, 49 e.v.: 'De Confessio Helvetica posterior vormt een hoogtepunt in de geschiedenis van het ontstaan der symbolen in Zwitserland'.

⁵ 'Joodse dwaasheden' – 'Judaica deliramenta', vgl. E.F.K. Müller, *a.w.*, 521.

⁶ J. van Bruggen, *Marcus*, Kampen 1988, 19. Het is voor ons doel niet nodig in te gaan op de kwestie die in de commentaren regelmatig wordt besproken, hoe Christus dit kan zeggen, daar Hij toch als de Zoon naar zijn goddelijke natuur één is met de Vader. Zeker is dat de Zoon, die hier spreekt, dat doet in zijn ambt van Middelaar als ónze Profeet en Leraar, die ook op dit punt ons wil onderrichten.

⁷ F.W. Grosheide, *Korte Verklaring* op Handelingen 1,7.

⁸ K. Schilder, *De Openbaring van Johannes en het sociale leven*, Delft, z.j. (derde druk), 130. Schilder sluit zich aan bij de exegese van S. Greijdanus. In dezelfde lijn exegetiseert William Hendriksen in *Visioenen der Voleinding* (Ned. vert.), Kampen 1952 en R.H. Bremmer, *Visioenen op Patmos*, Groningen¹ 1982. Dr. C. v.d. Waal in zijn *Openbaring van Jezus Christus II*, Oudkarspel 1981, 201 e.v. slaat een andere weg in: 'Johannes krijgt geen slot op de mond en zijn pen wordt hem niet afgenomen. Het boekje dat hij gaat eten is *geopend*. Maar hij moet zich houden aan de door God hem gegeven *orde* (–) eerst de Boodschap van 11 : 2 e.v. Dáárin ligt de grondslag voor wat later uitgewerkt zal worden'. Het komt ons weinig waarschijnlijk voor. Niets in de tekst wijst op een 'vooralsnog' niet schrijven. En het *geopend* zijn van het boekje, dat Johannes moest eten, kan toch mede inhouden, dat de *grenzen* van de openbaring over wat weldra geschieden moet, ook bekend moeten worden gemaakt aan de gemeente?

AFHANKELIJK

'Want Gij hebt mijn nieren gevormd, mij in de schoot van mijn moeder geweven.'

Ps. 139: 13

Psalm 139 kan je in paniek brengen.
Je krijgt er het gevoel dat je geen kant uit kunt.
Dat je overal wordt ingesloten door Gods alomtegenwoordigheid.
'Gij omgeeft mij van achteren en van voren... Waarheen zou ik gaan voor uw Geest. waarheen vliede ik voor uw aangezicht!'
Steeg ik ten hemel – Gij zijt daar, of maakte ik het dodenrijk tot mijn sponde – Gij zijt er; ...
Zeide ik: Duisternis moge mij overvallen. dan is de nacht een licht om mij heen...'

Wat je ook proheert. je staat schaak op alle velden van het bord. Of ze nu licht zijn of donker. Om wanhopig van te worden.

Zo'n indruk krijg je ook van de dichter.
'Waarheen zou ik gaan...' Ik kan geen kant uit!
'Zelf; de duisternis verbergt niet voor U...' Zelfs vluchten in de dood helpt niet.
Nooit kan ik God te slim af zijn en ontsnappen aan zijn waarneming.
Hij kent zelfs mijn gedachten.
Hij heeft mij door!

Nooit kan ik wegduiken in mijn privacy.
Nooit kan ik mezelf zijn.
Waar vind ik rust!

Daar kom je pas achter vanaf vers 13, een wending in de psalm.
Bij dat woordje 'want'.
Daar koint de dichter waar hij wren wilde.
Daar begint hij uit te leggen waarom God er aldoor en overal is.
'Want Gij hebt mijn nieren gevormd, mij in de schoot van mijn moeder geweven...'

Hij bedoelt daarmee, dat ik helemaal van Hem afhankelijk ben. Net zo goed als elk ander schepsel.
Want ook een mens is een schepsel!
Ik heb niets van mezelf, ik kan ook niets van mezelf.
God ging aan alles vooraf.

Toen ik er nog niet was, zelfs nog voor ik verwekt werd, was Hij er. En het is volgens zijn plan en door zijn wonderinacht dat ik verwacht en geboren werd.
ik heb niets van mezelf.
Ik heb ook niets van m'n ouders, uiteindelijk. Het komt allemaal van zijn kant en door zijn hand.
En daarom kan ik ook geen ogenblik zonder Hem. Als Hij me ooit aan z'n aangezicht zou laten ontsnappen, dan was ik er geweest.

Het is hetzelfde verband dat we in de catechismus leren leggen. In zondag 10.
Waarom is God overal en aldoor in mijn leven, in de kleine en grote dingen? Dat is de enige manier waarop de dingen er kunnen zijn.
Want alle kleine en grote dingen in hemel en op aarde zijn door Hem geschapen. Uit niets!
Hij heeft ze ontworpen in zijn beek.
En Hij heeft ze te voorschijn geroepen door de adem van zijn mond.
Ze zijn volstrekt van Hem afhankelijk.

Daarom mocht Adam na de zesde dag ook niet gewoon overgaan tot de orde van de dag.
Nee, eerst kwam de rustdag.
En die keert ook steeds weer terug.
Om de mens te dwingen op te kijken naar de hemel. Naar de Schepper. Om hem eraan te herinneren dat hij schepsel is en blijft.

En hij dat besef kom je tot rust.
Zo luwt de paniek.
Omdat je weet dat God je niet bedreigt maar draagt.
Je geeft je vlucht pogingen op en ziet met ontzag op naar God.
'Hoe kostelijk zijn mij uw gedachten. o God!'
Wat geven me die een rust!

M.H. Oosterhuis

PLAATSELIJKE SAMENSPREKINGEN – WAAROVER? I

Bijna een halve eeuw, sinds 1946, zijn er op llandelijk niveau samensprekingen gevoerd met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Wel waren er onderbrekingen, maar intussen is deze periode ongeveer even lang geworden als de periode tussen 1892 en 1946, ook zo'n halve eeuw.

Dit jaar zal de vereniging van 1892 herdacht worden, toen de stromen van Afscheiding en Doleantie samenvloeiden tot De Gereformeerde Kerken in Nederland. Maar ook zal aandacht besteed worden aan het feit dat in 1892 de Christelijke Gereformeerde Kerk een apart stroompje vormde.

Momenteel zijn ook in het plaatselijk vlak allerlei samensprekingen aan de gang tussen Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde kerkeraden. Ook wel met andere kerken, maar we beperken ons nu tot deze gesprekken.

Plaatselijke samensprekingen

Onlangs is in het *Nederlands Dagblad* de vraag aan de orde gesteld, waarover deze plaatselijke samensprekingen dieën te gaan. Op 21 december 1991 schreef dr. A.N. Hendriks een artikel 'In samensprekingen geen willekeurige onderwerpen kiezen'. Daarop antwoordde de J.H. Velema op 11 januari 1992 met een artikel 'Plaatselijke samensprekingen – maar hoe?'

Vanwege het belang van de zaak willen we, juist in het herdenkingsjaar 1992, hierop breder ingaan.

Dr. Hendriks acht de plaatselijke contacten naast de landelijke een ontwikkeling die toe te juichen valt. Maar hij schrijft tegelijk dat deze plaatselijke besprekingen niet allerlei willekeurige onderwerpen aan de orde mochten stellen. Volgens hem dient men zich in eerste instantie te oriënteren op wat de generale synoden van beide kerken-groepen hebben uitgesproken. Hij wijst daartoe op wat de gereformeerde Generale Synode van Heemse 1984-1985 heeft uitgesproken. Het konit me voor, dat nog beier kan

worden uitgegaan van wat de Generale Synode van Leeuwarden 1990 heeft uitgesproken. Niet omdat deze uitspraak in tegenstelling staat met die van Hecinse, maar omdat deze recenter is en de gesprekstof aangeeft voor de deputaten, die met de christelijke deputaten momenteel aan het samenspreken zijn.

De toeëigening van het heil

Hendriks noemt dan een viertal onderwerpen, die volgens hem zeker ook plaatselijk aan de orde dienen te komen. Ze lopen parallel met wat de synode van Leeuwarden vaststelde.

Deze gaf aan de desbetreffende deputaten de volgende instructies (*Acta*, art. 133):

'1. een nadere verklaring en nauwkeurige omschrijving te vragen van de ernstige verschillen, die volgens de christelijke gereformeerde synode een beëindiging zijn voor de kerkelijke eenheid, met name niet betrekking tot de toeëigening des heils en het werk van de Heilige Geest in de prediking'.

Hendriks wijst er dan op dat deze zaak nooit door onze synoden naar voren is gebracht als een punt, waarover eerst volledig overeenstemming moet worden bereikt, wil het ooit tot eenwording komen. Wel is hij van oordeel dat plaatselijk aan de christelijke gereformeerde broeders de vraag nu dient te worden gesteld: meent u dat wij op dit punt van de confessie afwijken en dat deze zaak dus kerk-scheidend is?

Dwalingen inzake Genesis 2 en 3

Vervolgens gaf de synode van Leeuwarden onder meer als instructie mee:

'3. in de gesprekken voorts ... aan de orde te stellen; de door de gereformeerde synode van Arnhem 1981 (*Acta*, art. 169) verwoorde klacht dat de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende kiezen tegen de dwaling'.

Deze zaak betreft zich met name op wat door de synode van Assen 1926 is uitgesproken inzake de historische betrouwbaarheid van Genesis 2 en 3. Zij sprak uit: 'dat de boom der kennis des goeds en kwaads, de slang en haar spreken, en de boom des levens naar de klaarblijkelijke bedoeling van het Schriftverhaal van Genesis 2 en 3 in het eigenlijken of letterlijken zin zijn op te vatten, en dus zintuiglijk waarneembare werkelijkheden waren'.

Nu had een christelijke gereformeerde hoogleraar geschreven: 'Hoe is echter de vraag... of we in Genesis 2 en

3 te doen hebben met een historisch nauwkeurige weergave van wat eenmaal is geschied. In het *voorafgaande* vonden we reeds verscheiden symbolische trekken en daarom moeten we eerder denken aan een symbolische weergave'.

Een andere hoogleraar sprak uit: 'Het is verheugend dat onze synoden 70'n uitspraak (als Assen 1926, W.G.d.V.) nooit hebben gedaan en voorzover ik het zien kan ook nooit zullen doen'.

Dr. Hendriks wijst erop dat van onze zijde over deze zaak plaatselijk zeker dient gesproken te worden, omdat duidelijk moet worden, hoe men denkt over de historische betrouwbaarheid van Genesis 2 en 3.

De hantering van de belijdenis inzake de kerk

Een volgende zaak, die volgens de synode van Leeuwarden dient besproken te worden is:

'de door de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds gestelde verschillen ten aanzien van het belijden omtrent de kerk'.

Ook dit is een zaak, die door de gereformeerde kerken nooit als een belemmering tot kerkelijke eenwording is gezien of gesteld. Daarom zal volgens dr. Hendriks door onze kerken ook plaatselijk de zaak aan de orde moeten worden gesteld, in welk opzicht onze kerken van de belijdenis afwijken bij het hanteren van de belijdenis omtrent de kerk en of men van mening is dat hier ook een kerk-scheidende factor aanwezig is.

De verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken

Gen volgende instructie gaf de synode van Leeuwarden aan haar deputaten mee:

'4. uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de belijdenis der waarheid bij de christelijke gereformeerde deputaten te blijven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlandse Gereformeerde Kerken'.

Hendriks tekent in dit verband aan: 'Reeds jaren zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken met deze kerken in gesprek om tot vereniging te komen. Op sommige plaatsen trekt men zelfs samen op en heeft men één predikant. Onze kerken hebben hiertegen hun bezwaren kenbaar gemaakt, bijv. de synode van Arnhem 1980: 'Onze bezwaren zijn toegenomen door de ontwikkeling in de Nederlands Gereformeerde Kerken waar ook opening aan de Schriftkritiek wordt gegeven'.

Nu zijn ook van christelijke gereformeerde zijde 'vragen' gerezen met betrekking tot het functioneren van het **Akkoord van Kerkelijk Samenleven**, waarin volgens de Gereformeerde Kerken geen echte waarborg is te vinden voor de bewaring en handhaving van de eenheid en zuiverheid van de leer en van de gereformeerde kerkregering. Maar tegelijk hebben de Christelijke Gereformeerde Kerken uitgesproken 'dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde helijdenis'.

Hendriks is van mening dat de plaatselijke christelijke gereformeerde kerken ertoe gedrongen moeten worden, zich met onze bezwaren te confronteren.

Hij komt daarom tot de conclusie, en hij cursiveert deze, dat men plaatselijk *zich in eerste instantie dient te oriënteren op wat officieel in het contact van synode tot synode aan de orde is geweest*.

Vier onderwerpen

Samenvattend kunnen we dus Leggen: volgens Hendriks moeten zeker *vier onderwerpen* in de plaatselijke samensprekingen met de christelijke gereformeerde kerkeraden aan de orde komen. Ze vallen in tweeën uiteen:

1. inzake de toeëigening van het heil en de hantering van de belijdenis omtrent de kerk zijn de christelijke gereformeerde synoden van mening dat hierover ernstige verschillen bestaan die een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid. Van gereformeerde zijde is dit echter nooit zo gesteld. De vraag mag en moet daarom aan een plaatselijke christelijke gereformeerde kerkeraad worden gesteld, of hij ook deze zaken van *kerkscheidende* betekenis acht te zijn;
2. inzake de opvattingen over Genesis 2 en 3 zijn de Gereformeerde Kerken van mening dat de christelijke gereformeerden dwalingen niet voldoende weerstaan, en inzake de Nederland? Gereformeerde Kerken zijn zij van mening dat deze niet voldoende waarborg geven tegen Schriftkritiek en belijdenisaantasting. De vraag mag en moet daarom aan een plaatselijke christelijke gereformeerde kerkeraad gesteld worden, of hij deze mening deelt.

Reactie van ds. J.H. Velema

Op dit artikel heeft, zoals we al zeiden, ds. J.H. Velema gereageerd. Opmerkelijk is het dat hij begint met een verwijzing naar de christelijke gereformeerde synode van Groningen, die plaatselijke samensprekingen prematuur achtte. Toch vinden deze plaats en die wijst volgens hem op de begeerte om tot vereniging te komen. Evenals dr. Hendrik? waardeert hij deze plaatselijke samensprekingen dus positief. Wat zou ook een eventuele landelijke eenheid betekenen, als men elkaar plaatselijk niet kan vinden?

Ds. Velema ziet twee lijnen van benaderingswijzen. Men oriënteert zich bij plaatselijke samensprekingen op wat de generale synoden hebben uitgesproken. Dan gaat men volgens hem op kleine schaal het deputatenwerk overdoen. Hij noemt dit de deductieve methode.

Maar men kan ook uitgaan van de plaatselijke verhoudingen. Men kan immers niet om de geschiedenis van de plaatselijke kerken heen. Er kan zoveel oud zeer zitten, dat ondanks overeenstemming op deputatenniveau de ene plaatselijke kerk toch de andere niet wil erkennen. Is het dan niet juist van de plaatselijke situatie uit te gaan? Hij noemt dit de inductieve methode.

Ds. Velema kiest m.i. voor de laatste methode en geeft daarvoor de volgende motieven.

Een andere cultuur

1. Er is verschil in cultuur. In de praktijk valt bij de plaatselijke christelijke gereformeerden het zwaarste accent op de *plaatselijke kerk*. Veel waarde wordt aan de rechten van de gemeente gehecht. Daarom was er ten aanzien van de vereniging van 1892 bezwaar, omdat de rechten van de gemeente verkort waren.
2. Men gaat in de Christelijke Gereformeerde Kerken niinder formeel met elkaar om dan in de Gereformeerde Kerken. Men gebruikt minder papieren en legt minder schriftelijk zaken vast om elkaar te hinderen.
3. De omgang binnen zijn kerken is persoonlijker, directer en soms warmer. Daarom is de eerste vraag niet: wat zegt en schrijft hij, maar: wie zegt en schrijft het? Vandaar dat het oordeel over twee christelijke gereformeerde hoogleraren door de synode van Arnhem 1981 uitgesproken, bijzonder slecht gevallen is. Met maakt de indruk, dat men ketterij op een grote afstand ruikt, maar dat de liefde ver te zoeken is. 'Was dat niet het verwijt van de grote Kerkvisitaator aan de gemeente van Efeze?'

Volgens Velema is deze zaak op geestelijke wijze besproken en afgehandeld. Laat men bij plaatselijke samensprekingen van gereformeerde zijde niet denken, dat men 'zich **z** laten verleiden een bijkans 77-jarige gecombineerde hoogleraar te laten vallen onder het Arnhemse oordeel'.

Ds. Velema concludeert: 'Een andere kerkelijke cultuur – inderdaad'.

Doorwerking van 'de andere cultuur'

Deze andere kerkelijke cultuur zal volgens ds. Velema dan ook doorwerken in de plaatselijke samensprekingen. Als van gereformeerde zijde de opzei is, van christelijke gereformeerde kant te horen, in welke opzichten de gereformeerden afwijken van de belijdenis – concreet een duidelijk – dan zullen deze samensprekingen de eenheid niet bevorderen. Het gaat de christelijke gereformeerden namelijk niet om aanklachten van die aard. De christelijke gereformeerde synode van Groningen sprak immers uit 'dat de geconstateerde verschillen geen belemmering mogen zijn om te erkennen dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis'.

Daarom zal geen christelijke gereformeerde kerkeraad de gereformeerde kerkeraad beschuldigen van afwijking van de belijdenis. Wel blijft de intrigerende vraag, wat de confessionele elementen met betrekking tot de toeëigening van het heil en de prediking in de praktijk betekenen.

Hei gesprek daarover moet geen leerzame discussie worden, maar het dient geestelijk en niet formeel gevoerd te worden. Zo kan het komen tot een gesprek over de prediking of tot het luisteren naar elkaars preken.

Ook zal men de gereformeerde kerken niet beschuldigen

van afwijking van de belijdenis inzake de kerk. Wel zal gesproken dienen te worden over de vraag hoe de artikelen 27-29 van de belijdenis in de praktijk *gehanteerd* worden. Moeien deze zo uitgelegd worden, dat ieder schuldig is zich te voegen bij de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) en dat ieder die dit niet doet, bijvoorbeeld de christelijke gereformeerden, op een zondige weg leeft? Met grote instemming heeft ds. Velema dan ook persoonlijk kennis genomen van de kritiek die drs. H.J.D. Smit op het kerkbegrip van K. Schilder heeft uitgebracht, toen hij schreef: 'Het lijkt ons nu onjuist één element uit het eerste kenmerk, namelijk het oecumenisch willen, dermate te overspannen, dat het gaat functioneren als een tweesnijdend scherp zwaard, dat de kaart van kerkelijk Nederland per definitie verdelen moet in één ware kerk te midden van voor het overige allemaal valse kerken'.

Vermoedelijk zullen de christelijke gereformeerde kerkeraden zich ook niet gauw laten verleiden een uitspraak te doen over de juistheid van de vrijgemaakte bezwaren met betrekking tot de Nederlands Gereformeerde Kerken. Wel wordt er bij de christelijke gereformeerden genuanceerd over deze kerken gedacht. De verregaande samenwerking op enkele plaatsen is niet voor ieder een reden tot vreugde; voor een groot deel zelfs een reden tot zorg. Maar men zal zich niet zo spoedig scharen achter het oordeel van de vrijgemaakte synoden op dit punt.

Begrip

Voor het welslagen van plaatselijke samensprekingen acht ds. Velema wederzijds begrip nodig. 'Men zal elkaar moeten leren kennen, leren begrijpen, achtergronden moeten peilen, proberen in de huid van de ander te kruipen.'

Wat is belangrijker dan dat deze samensprekingen bindend worden gehouden? 'Converseren, refereren, theologiseren we niet te veel en bidden we niet te weinig?'

Daarom moeten er plaatselijk bidstonden gehouden worden vóór de samensprekingen beginnen.

Ik meen de wederzijdse standpunten duidelijk uiteen gezet te hebben. En ik hoop in een volgend artikel daarop nader in te gaan.

W.G. de Vries

** In het vacuüm (I)

In *NRC Handelsblad* van 11 januari j.l. wordt een boekje opgedaan over de situatie van de jongeren in Hongarije. In de communistische tijd werd dit land de 'gelukkige barak' van het Oostblok genoemd. Maar, zo schrijft de krant: 'toen al werd aan het ziekeheil van de jongeren nooit erg veel aandacht besteed. Nu, na de val van het communisme dreigen de jongeren opnieuw vergeten te worden in de maatschappij waar de volwassenen zoveel problemen hebben dat naar de kinderen nauwelijks wordt omgekeken'. Hongarije is al heel lang onbetwist koploper op de macabere lijst van Europese landen met de hoogste zelfmoordcijfers. Veel gezinnen vallen uit elkaar. Vaak werken de ouders tien tot veertien uur per dag. Na de revolu-

tie is het familieleven niet veranderd. Volgens een Hongaarse psycholoog dragen de kinderen de symptomen van de ouders met zich mee. Eigenlijk hebben de laatste genezing nodig. En dan komt de diagnose: 'De achtergrond van bijna alle problemen van jongeren die hier komen is, dat de ouders geheel onverschillig staan tegenover hun lot. Gedurende veertig jaar communisme is het klassieke gezin als hoeksteen vernietigd'. Het klassieke gezin als hoeksteen!

** In het vacuüm (2)

Gaan we nu naar een geheel ander deel van de wereld, dan treffen we ook daar een vacuüm aan, een lege ruimte in verstand en hart. Ook daarover weet *NRC Handelsblad* ons een schrijnend verhaal te vertellen. Het gaat over Algerije, waar de oprukkende Islam wordt getypeerd als 'Het loon van frustratie'. Daar leven meer dan twee miljoen opgeschoten jongens, die elk initiatief hebben verleerd en de hele dag tegen de muur hangen. Ze hebben allemaal een schoolopleiding gehad, maar de meesten kunnen nauwelijks lezen en schrijven. 'Want het onderwijs is zo beroerd, de klassen zo overvol, het schoolsysteem zo achterlijk, dat geen onderwijzer nog in staat is iets fatsoenlijks aan de jongens en meisjes te leren'. Neem ook hier weer de gezinnen. De kinderen moeten zo veel mogelijk op straat blijven, want thuis is er geen ruimte, vaak zelfs onvoldoende slaapgelegenheid voor hen. Daarom slaapt men om de beurt en wisselt men elkaar af. Om ongeveer halt drie 's nachts wordt de ene pleeg slapers door de volgende afgewisseld en moet op zijn beurt de straat op.

Nu, deze opgeschoten jongeren zijn de strijders en sympathisanten van het Front van de Islamitische Redding, het FIS, dat tot ontsteltenis van de wereld een absolute meerderheid in het parlement dreigt te behalen. Dit Front belooft namelijk een gouden toekomst aan de ontheemden. Moe zijn deze jongeren zo 'godsdienstig' geworden? Wel, als je niet op school zit, geen opleiding volgt, geen baan hebt en zo weinig ontwikkeld bent, dat je zelfs de krant niet goed begrijpt, hang je tegen de muur of je gaat naar de moskee. Daar heb je nog een 'sociale ontmoetingsplaats'. Daar leert de leider van de FIS je: 'Ik heb het al eerder gezegd en ik zeg het nog een keer: dat het einde van dit jaar ook het einde zal zijn van alle problemen van het Algerijnse volk'.

Daarom moet het leger een 'bekeringsleger' worden, dat men eerst zelf de principes van de Islam moet bijbrengen en dan moet dit bekeringsleger de Jihad, de heilige oorlog, voeren om zo de wereld te veroveren, te beginnen bij Algerije

** In het vacuüm (3)

In hetzelfde nummer van *NRC Handelsblad* nog een verhaal. Aan de westkust van de Rode Zee loopt een journalist een winkel binnen. De eigenaar ervan zit bij de toonbank in de Koran te lezen, omgeven door een etui met ritssluiting. Dus, zoals onze kerkbijbels het ook kennen.

De journalist, Van Lennep, zegt dan: 'Nog nooit zag ik in Nederland een winkelier met de bijbel in de hand'. Toen hij daar iets over zei, klapte de winkelier blij verrast zijn boek dicht en knoopte een gesprek aan over het christendom. Hoewel Van Lennep allang met het christendom gebroken had en lid van de VPRO geworden was, liet hij dit 'gemakshalve' maar buiten de discussie en beaamde dat hij een 'christen' was. Daarop vroeg de moslim hem of hij in Christus geloofde. Antwoord: 'Het lijkt mij een theologische krachttoer om je christen te noemen als je niet in

Christus gelooft, maar ik moest hier toch de grens trekken'. Daarop kwam de winkelier met zijn verhaal: 'Ik kan u bewijzen dat Christus niet Goddelijk is, noch de zoon van God'. Van Lennep snapte van zijn betoog niet veel. En wij dus ook niet.

Maar dit verhaal uit weer een ander deel van de wereld maakt één ding wel heel duidelijk en verbindt ook de 'leegte' in Hongarije met die in Algerije: als 'onreine geesten' – communisme of nationalisme – ons levenshuis verlaten en het blijft verder leeg, keren zij terug en nemen zeven andere geesten mee, die nog bozer zijn; en zij komen binnen en wonen daar (Matt. 12 : 45).

Deze waarschuwing liet Jezus horen, juist toen het ging om zijn bevoegdheid als Zoon van God. Waar de Geest van God, dat is de Geest van Christus, verdwijnt wordt het alleen maar erger.

'Het klassieke gezin als hoeksteen.' 'Zieleheil voor de jongeren.'

Hoe staat en gaat het met onze gezinnen? Wat geven wij de jongeren mee?

W.G. de Vries

Deze maand in Magazine Kerk:

- De eerste volmaakte christen moet nog (weder)geboren worden: levensheiliging tussen 'moeten' en 'mogen'.
- De Messias als trekpleister: predikanten als promotors voor Israëls toeristenindustrie.
- Een portret van de vrijgemaakte dr. R.H. Bremmer: onafhankelijk, maar behoedzaam.
- De 'Vereniging van 1892' – dit jaar een eeuw geleden – was ook een splitsing.

**Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts £ 7,50)
03420-10790**

 kerk

VAN RIETSCHOTEN		
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel Kantoorvakhandel Kantoorinrichting	Keizerswaard 1 Rotterdam Keizerswaard 73 Gebroken Meeldijk 1a Barenrecht	Tel. 010-4820488 Tel 010-4821365 Tel 01006-19744
Farnr. D10-4793699, Rotterdam		Faxnr. 01806-21165, Barendrecht

EVANGELISCHEN OVER ZENDING EN EVANGELISATIE II (slot)

In het eerste artikel hebben we een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de evangelische beweging in de tweede helft van deze eeuw. We noemden naast verschillende conferenties de grote wereldzendingconferentie van Causanne in 1974 en de daaruit ontstane organisatie van de Lausanne Commissie. Verder hebben we gezien hoe de mensen van de Wereldraad van Kerken aan de evangelischen de vraag naar de maatschappelijke verantwoordelijkheid gesteld hebben. Wat doen de evangelischen aan het opkomen voor armen en verdrukten?

We bespraken deze zaken als inleiding op de behandeling van de vraag, waar de evangelischen vandaag staan. Daarbij geven we aandacht aan kun opvatting over de verhouding tussen evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar ook aan wat ze zeggen over de roeping tot samenwerking in de evangelisatie. En verder: wie wordt tot die evangelie-prediking geroepen?

Lausanne Verbintenissen

We geven eerst een kort overzicht van de inhoud van de Lausanne Verbintenissen, de slotverklaring van de wereldzendingconferentie die in 1974 te Lausanne gehouden werd. De meerderheid van de deelnemers hebben daarin de verplichting op zich genomen mee te werken aan het brengen van het evangelie in de hele wereld.

In de Inleiding wordt gesteld, dat de verklaring wordt afgelegd door de deelnemers aan de conferentie als 'leden van de Kerk van Jezus Christus uit meer dan 150 landen'. Dat betekent, dat zij daarmee optreden als particulieren en niet als afgevaardigden van kerken of zendingsgenootschappen.

I Het plan van God is om zijn koninkrijk uit te breiden,

het lichaam van Christus op te bouwen en zijn naam te verheerlijken door het getuigenis van zijn volk in de wereld.

2 Het gezag en de macht van de Bijbel worden beleden. Het is Gods Woord, de onfeilbare maatstaf voor geloof en leven.

3 De mensen hebben wel enige kennis van God, maar onderdrukken de waarheid door hun ongerechtigheid. Zij kunnen alleen gered worden door Jezus Christus. Vandaar dat de unieke en universele betekenis van Christus beleden wordt.

4 Evangelieprediking betekent de mensen bewegen persoonlijk naar Jezus Christus te gaan en zo met God verzoend te worden. Daarbij mogen de kosten van het volgen van Christus niet verzwegen worden.

5 De maatschappelijke verantwoordelijkheid van de christen. Wij belijden, aldus de Verklaring, dat wij vaak over het hoofd gezien hebben, dat ieder mens vanwege zijn met de geboorte gegeven waardigheid, gerespecteerd en gediend moet worden. Wij hielden, dat wij soms evangelisatie en maatschappelijke verantwoordelijkheid als aan elkaar tegengesteld hebben gezien. Hoewel sociale actie nog geen evangelisatie is, en politieke bevrijding geen verlossing is, spreken we toch uit dat evangelisatie en maatschappelijke en politieke betrokkenheid beide deel zijn van onze christelijke verantwoordelijkheid. De boodschap van het heil omvat tevens de veroordeling van iedere vorm van verdrukking en discriminatie. Daarom moeten we zulk onrecht aan de kaak stellen. We moeten dan ook als nieuwe mensen trachten de gerechtigheid van Gods koninkrijk in eigen leven gestalte te geven en in de wereld uit te breiden.

6 De kerk en de evangelisatie. In de zending van de kerk staat (niet de dienst of de maatschappelijke verantwoordelijkheid maar) de prediking van het evangelie op de eerste plaats. De hele gemeente moet het hele evangelie aan de hele wereld brengen. De kerk is niet zozeer een instituut, maar in de eerste plaats de gemeenschap van Gods volk.

7 Wij moeten ons aaneensluiten als mensen die hetzelfde bijbelse geloof hebben, en samenwerken in de evangelisatie.

8 Vooral de kerken moeten tot die samenwerking komen.

9 De wereldzending is dringend nodig; meer dan tweederde van de wereldbevolking moet nog het evangelie horen.

10 Er zullen kerken ontstaan die nauw met hun cultuur verbonden zijn.

11 Over vorming en leiderschap.

12 We zijn gewikkeld in een geestelijke strijd tegen de overheden en kwade machten.

13 We leven mee met hen die vanwege het evangelie vervolgd worden en willen meestrijden voor hun vrijheid.

14 Alleen door de kracht van de Heilige Geest zullen we in staat zijn onze roeping te gehoorzamen.

15 Wij verwachten Christus' wederkomst als een extra aansporing om het evangelie uit te dragen.

Tussen Lausanne en Manilla

We komen veel van wat hier uitgesproken werd, weer tegen in de slotverklaring van de wereldzendingconferentie van Manilla in 1989. Daarbij zullen we vooral letten op enkele ook voor ons belangrijke zaken. De oproep tot samenwerking in de evangelisatie gaat ook naar ons uit. Verder vragen we: wie wordt vandaag tot de evangelieverkondiging geroepen? Is dat een zaak van evangelische organisaties of moet die uitgaan van de kerk? En vooral willen we luisteren naar de uitspraken over de verhouding tussen evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Vooraf die laatste zaak is in de tijd tussen Lausanne 1974 en Manilla 1989 een omstrede zaak geweest.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, heeft Lausanne die twcc, evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid, naast elkaar gezet. In §5 staat maatschappelijke verantwoordelijkheid als partner naast evangelieprediking. Maar in §6 wordt gezegd, dat toch de evangelieprediking de eerste taak van de gemeente is. Sociale activiteiten zijn van die evangelieprediking het gevolg.

We ziden al dat een slotverklaring van een conferentie altijd iet; van een compromis in zich heeft. Op de Lausanne Conferentie waren het vooral de conservatieve evangelischen, die de uitspraak over de prioriteit van de evangelieprediking (§6) wilden. De radicale evangelischen daarentegen, hoewel ze blij waren met het naast elkaar noemen van evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid (§5), waren toch teleurgesteld over die voorrang van de evangelieprediking. Vooral uit kringen van evangelischen uit de zogenoemde Derde Wereld werd aangedrongen op een nadere bezinning op de verhouding tussen die twee.

Maar ook als we dit in rekening brengen, moeten we toch opmerken dat Lausanne een nieuwe periode inluidt van de evangelischen, door de nadruk op het belang van de maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Manilla-1989

Een voornamelijk vraag bleef dus: zal men voorrang geven aan de sociaal-economische armoede en het werken daaraan, of blijft de evangelieprediking de voorrang hebben? Manilla-1989 moest daar antwoord op geven.

In juli 1989 kwamen 3000 mensen uit ongeveer 170 lan-

den bij elkaar in Manilla voor hun Internationale Congres over Wereldzending. Het congres was daarmee nog weer groter dan het Lausanne Congres. Het is bekend komen te staan onder de naam Manilla II. Daarmee werd heel duidelijk de hand aan het eerste congres van 1934 onderstreept. Vandaar dan ook dat de slotverklaring begint met uit te spreken, dat men de Lausanne Verbintenis trouw blijft als de basis voor de samenwerking. Maar men wilde ook die Verbintenis verder uitwerken, met name op het punt van de maatschappelijke verantwoordelijkheid.

De deelnemers kwamen uit allerlei kerken, gemeentes, organisaties, of zelfs zonder enige binding aan een kerk of organisatie.

Het thema van het congres was: Verkondig Christus tot dat Hij komt.

Ook nu weer werd gesteld, dat de Lausanne Beweging geen kerk wil zijn, maar een orgaan waar mensen die bezig zijn in de evangelieprediking elkaar kunnen ontmoeten en stimuleren.

De conferentie nam tenslotte een verklaring aan, die de naam *Manilla Manifest* kreeg. Ook deze kwam, evenals de Lausanne Verbintenis, tot stand vooral onder de leiding van rev. J.R.W. Stott.

Het Manilla Manifest

Het Manilla Manifest bestaat uit 21 Verklaringen, gevolgd door twaalf paragrafen, die uitvoeriger de zaken behandelen van achtereenvolgens *Het Gehele Evangelie*, *De Gehrlr Kerk* en *De Gehele Wereld*.

We noemen nu eerst in het kort de voornaamste inhoud van de Verklaringen.

Na de instemming met de Lausanne Verbintenis, wordt herhaald wat deze uitsprak over de Bijbel als Gods Woord, over de enigheid van Christus als Verlosser en de noodzaak van het enige zoenoffer van Christus voor onze zonden.

Het Manifest verwerpt de gedachte als rouden andere religies alternatieve wegen naar God zijn – menselijke spiritualiteit, die niet door Christus verlost is, leidt niet tot God maar tot het oordeel. Daarbij wordt in §3 over de 'Enigheid van Christus' beleden, dat ook de Joden Jezus nodig hebben evenals iedereen, en dat het een vorm van antisemitisme zou zijn en ook van ontrouw aan Christus, om ervan af te zien het Evangelie aan de Joden te brengen, en dan zelfs 'eerst aan de Joden'.

Belangrijk in verband met de maatschappelijke verantwoordelijkheid is dan Verklaring 8:

Wij belijden dat wij van Gods liefde zichtbaar moeten getuigen door te zorgen voor hen die geen recht, waardigheid, voedsel en onderdak genieten.

En ook Verklaring 9 geven we door:

Wij belijden dat de verkondiging van Gods Koninkrijk van recht en vrede vereist dat wij alle onrecht en onderdrukking, zowel persoonlijk als structureel veroorzaken. We zullen niet terugschrikken voor dit profetisch getuigenis.

In de begeleidende §4 wordt opnieuw gesteld dat evange-

lieprediking op de eerſte plaats komt. Maar in navolging van Christus moeten we komen tot een 'integratie van woorden en daden'. We moeten dan ook niet alleen prediken, maar ook voor de zieken zorgen, de hongerigen voeden, naar de gevangenen omzien, de benadeelden en gehandicapten helpen, en de onderdrukten bevrijden. Goed nieuws en goede werken zijn niet te scheiden.

Daarnaast wordt gezegd, dat we op profetische wijze afstand moeten nemen van allerlei kwaad: politiek geweld, politieke corruptie, ondermijnen van het gezin, abortus op verzoek, de drugshandel en de schending van de mensenrechten. Ook over de schuldenlast van de arme landen zijn we bezorgd.

Dan wordt verder gesproken over de gaven van de Heilige Geest, zonder dat deze verder met name genoemd worden. Ook wordt uitgesproken dat het voor kerken, zendingsgenootschappen en andere christelijke organisaties nodig is samen te werken in evangelisatie en sociale actie. In de hegelcidende \$9 wordt daarvan gezegd, dat we de verdeeldheid moeten overwinnen, de rivaliteit, die dogmatisch bezig zijn met onwezenlijke zaken (meer wordt daar niet van gezegd), en dat we dan ook de eenheid in de verscheidenheid moeten vinden.

Daar wordt dan hij gezegd, dat sommigen van de conferentie-gangers lid zijn van kerken die behoren tot de Wereldraad van Kerken en dat zij geloven aan het werk van die Wereldraad deel te moeten nemen. Anderen daarentegen hebben geen band met de Wereldraad van Kerken.

Ten slotte wordt uitgesproken, dat wij onze solidariteit belijden met hen die omwille van het Evangelie lijden, waarom we ons ook willen inzetten voor geestelijke en politieke vrijheid waar dan ook.

Evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid

Over de verhouding tussen evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid is men in Manilla in feite niet veel verder gekomen dan in Lausanne. In het algemeen wordt wel gesproken van een verantwoordelijkheid voor armen en verdrukten, maar toch blijft evangelieprediking als eerste genoemd worden, net als dat in Lausanne het geval was.

De aanbevelingen van de sectie, die zich in het bijzonder bezighield met de 'Sociale Bewogenheid' waren ook niet veel verder gegaan. Zij zeggen dat we economische activiteiten moeten aanmoedigen, die een oplossing van het wereldwijde schuldenprobleem kunnen brengen. Verder vragen zij om een wereldconferentie over Een *evangelisch antwoord op sociaal onrecht*.

We kunnen zeggen dat Manilla gebleven is bij het naast elkaar stellen van evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Men spreekt dan wel van 'de profetische diaken'.

We noteren dat ook wij ons zullen moeten blijven bezinnen op de verhouding tussen woord en daad. Op een zendingconferentie, die vorig jaar met de Kamper studenten

gehouden werd, is over die vraag gesproken: wat doen we met onze maatschappelijke verantwoordelijkheid? Wat doen wij met het enorme vraagstuk van de armoede en de onderdrukking'.

Wat de evangelisatie in eigen omgeving betreft, merken we op, dat we inderdaad moeten evangeliseren door woord en daad. Die twee horen bij elkaar. Alleen de daad is niet voldoende, zoals in de moderne zendingsofvatting van de Wereldraad van Kerken wordt geloofd. Zending is dan niet meer dan solidair zijn met de verdrukten en meedoen in hun strijd voor gerechtigheid. Maar wij geloven dat de prediking onvervangbaar is in de evangelisatie. Maar omgekeerd is prediking alleen ook niet voldoende. Zij moet gepaard gaan met daden.

De wonderen van de Here Jezus, die dikwijls als voorbeeld genoemd worden, riepen de mensen op om de luisleren naar zijn prediking, zoals kerkklokken roepen om te komen luisieren. Aan de andere kant heftigden die wonderen de prediking. Dat gold wel heel bijzonder de prediking van de apostelen: de wonderen die zij deden, lieten zien dat zij apostelen van Jezus Christus zijn.

Hoe moeten we dat vandaag bij ons evangelisatiewerk zien? Nog steeds is het waar, dat het preken een uitlegging is van de machtige werken van Christus, en dat de machtige werken een bewijs zijn dat de preken waar zijn. Vandaag zijn die machtige werken nog altijd de werken van Christus door zijn Geest: de wedergeboorte van mensen en hun dagelijkse bekering en hun leven naar Gods geboden.

De eerste taak van de kerk blijft dan ook het verkondigen van Gods Woord in belofte en in eis. Maar dat preken zal geen gewicht in de schaal leggen, wanneer het niet komt van een gemeente, waarin de waarheid van wat geprekt wordt, bevestigd wordt in het leven van de gemeente.

Daarom zal een groot deel van het werk van de kerk hierin bestaan, dat zij haar leden traint om hen in staat te stellen in de verschillende sectoren van het leven, waar zij werken, als christenen het evangelie te bevestigen.

De christenen moeten dan ook toegerust worden tot die zaak. De manier waarop zij in hun dagelijks leven in hun gewone werk als christen optreden, moeten zij samen doordenken en bespreken.

Daarmee bedoelen wij dan, dat mensen erdoor geraakt worden, en geroepen om ook deel te worden van die gemeenschap, die met de Here leeft. Het is de oproep, om radicaal anders naar de dingen te kijken, naar alle dingen waar je dagelijks mee te maken krijgt in je gewone werkring.

Dat is dus veel méér dan alleen een persoonlijke bekering, zoals men ons wel verwijt. Het betekent de oproep om in een verwereldlijkte samenleving weer de eer aan God te geven door met Hem en zijn geboden te rekenen.

Maar we spreken nu nog verder over de wereldwijde roeping ten aanzien van armen en verdrukten. Daarbij moeten we wel goed in het oog houden, dat de aanbevelingen

van Lausanne en Manilla hierover niet in de eerste plaats gericht zijn op de kerken. Immers, deze conferenties en ook de evangelische beweging bestaat niet uit kerken, maar uit allerlei organisaties.

We kunnen ons van deze aanbevelingen dan ook niet afmaken met de terechte opmerking, dat de eerste roeping van de kerk de evangelieprediking is, en dat de kerk niet geroepen is om maatschappelijk bezig te zijn. Dat is waar. Maar als we recht doen aan de evangelische oproep, moeten we verder gaan. We hebben toch ook onze gereformeerde organisaties, die zich inzetten voor maatschappelijke noden? Daarom zullen we er ons op moeten bezinnen, welke taak De Verre Naasten en het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond en het Gereformeerd Politiek Verbond in dit opzicht hebben. Moeten de uitspraken van evangelischen over deze zaken ons niet tot verder nadenken brengen over de vraag wat wij doen met onze maatschappelijke verantwoordelijkheid?

Tenslotte noemen we bij dit punt nog dit: er is op gewezen dat Manilla helaas niets gezegd heeft over het feit, dat de verlossing door Christus de mens herstelt in het rentmeesterschap over de schepping. Juist christenen zullen in de beoefening van dat rentmeesterschap een voorbeeld voor anderen moeten zijn in hun omgaan met de schepping.

De hele gemeente

De evangelische conferenties roepen de hele gemeente op tot de evangelieprediking. Zoals hierboven genoemd, is dat voornamelijk betrokken op allerlei organisaties.

Terecht is onlangs over de EO-campagne opgemerkt dat het niet de taak van een omroep is om het evangelie te prediken. Dat is allereerst de taak van de kerk. Maar de pretentie van de EO, dat zij zich tot de evangelieprediking geroepen weet moeten we zien tegen de achtergrond van haar evangelische wortels. De evangelische beweging maakt immers ten aanzien van de evangelieprediking in feite geen onderscheid tussen kerk en organisatie en zelfs private personen. En als er gesproken wordt van de roeping van de hele gemeente om het evangelie uit te dragen, wordt dat heel ruim opgevat. Daaronder valt volgens die evangelische opvattingen zeker ook een omroep. We moeten er echter aan blijven vasthouden dat de evangelieverkondiging opgedragen is aan de kerk. Ook de evangelisatie in eigen omgeving gaat uit van de kerk en voert naar de kerk.

Maar de ambtelijke verkondiging van het evangelie door de kerk komt in de evangelische opvatting op de achtergrond te staan.

Dat zullen we dan ook moeten bedenken, wanneer er aangedrongen wordt op samenwerking. Wanneer de evangelische beweging geen oog heeft voor het werk van Christus door zijn Geest, waardoor Hij zijn kerk bijeenbrengt en bewaart en vermeerdert, komt die oproep tot samenwerking niet over. De band tussen evangelisatie en kerk mag niet uit het oog verloren worden.

De zwakheid van de evangelische beweging

Als bijzonderheid vermelden we nog, dat op dezelfde tijd als in Manilla vergaderd werd, aan de andere kant van de wereld, in San Antonio in Texas de Wereldraad van Kerken haar zendingsconferentie hield. Op die conferentie waren mensen aanwezig, die zich ook evangelisch noemden. Zij stuurden aan de evangelische conferentiegangers in Manilla een Open Brief. Zij betuigden hun blijdschap over en instemming met de uitspraken van Manilla. Zij zeiden: we zijn toch wel echt met elkaar verbonden. Ook wij geloven in de enigheid van Christus en van het heil door Hem. U bent nu zover dat ook u zich het lot van de armen wilt aantrekken. Ook u wilt zoeken naar de gerechtigheid in de wereld. We staan op één lijn als het gaat om Jezus Christus. We erkennen beiden de centrale en finale betekenis van zijn werk. Daarom: laten we nu de volgende keer proberen, zo niet samen één conferentie te houden, dan toch in één en dezelfde plaats te vergaderen, zodat we elkaar kunnen bezoeken en gemeenschap met elkaar kunnen onderhouden.

We moeten zeggen dat ook hier de wens de vader van de gedachte was. Net als we dat zien bij prof. dr J. Verkuyt. Die grijpt bijna elke gelegenheid aan om te verkondigen dat de mensen van de Wereldraad van Kerken toch wel echt evangelisch zijn en dat de evangelischen nu toch wel echt oecumenisch bezig zijn. Hij noemt dat zelf een 'cri de coeur'!

In feite worden zulke reacties uitgelokt door de opzet van de evangelische beweging. Deze houdt zich namelijk niet bezig met de reformatie van de kerk, maar aanvaardt de tegenstellingen die er zich onder hen bevinden. Zo worstelt men in het Manilla Manifest zelf vast, dat sommige evangelische medestanders wel actief zijn binnen de Wereldraad van Kerken als leden van kerken, die bij deze Raad aangesloten zijn, maar dat anderen zich daar ver van houden. Maar dan blijft het bij deze constatering. Men komt niet verder dan deze tegenstelling te betreuren. Daarin geeft de beweging die onder leiding van prof. dr. P. Beyerhaus in Duitsland staat een heel wat zekerder geluid. Men durft het daar zelfs aan om de Wereldraad van Kerken een antichristelijke beweging te noemen. Toch blijft men desondanks ook daar deel uitmaken van een kerkgenootschap, dat wel bij de Wereldraad van Kerken aangesloten is.

Zo kan het gebeuren, dat het vele bijzonder goede, dat op de evangelische conferenties uitgesproken is tegenover de dwaalleer van de Wereldraad van Kerken blijkbaar bij de oecumenischen toch niet overkomt. Hoe is het anders te verklaren dat vanuit de conferentie van de Wereldraad van Kerken te San Antonio gesuggereerd wordt dat er toch eigenlijk geen fundamenteel verschil meer bestaat tussen evangelischen en oecumenischen?

We betreuren dat zeer. Want de uitspraken van de door ons besproken evangelische conferenties met betrekking tot de verzoening door Christus en de aanvaarding van de

Bijbel als Gods Woord laten duidelijk zien, dat de theologie van de Wereldraad van Kerken verworpen wordt als in strijd met Gods Woord.

De Dordtse Leerregels geven naast de positieve uitspraken telkens weer verwerping van met name genoemde dwalingen. We komen datzelfde ook tegen bijvoorbeeld in de *Verklaring van Barmen* in het Hitler-Duitsland gedaan in 1934. Zo is het ook in de verklaringen van de Duitse evangelische conferenties. De evangelische conferenties van Lausanne en Manilla hebben dat echter niet gedaan of maar zeer ten dele.

Toch is het ten aanzien van de Wereldraad van Kerken niet moeilijk om zicht te krijgen op haar fundamentele dwalingen. Die staan duidelijk te lezen in het stuk, dat tegenover de evangelische uitspraken van Manilla uitgegeven is in 1981 onder de titel: *Zending en evangelisatie: een oecumenische verklaring*.² Het zou een goede zaak zijn, wanneer de evangelische beweging uitspraken zou doen over zending en evangelieprediking en maatschappelijke verantwoordelijkheid, ook over dialoog en over het heil van Christus en andere verwante onderwerpen tegenover de Wereldraad van Kerken. Zij zou zich daarbij nauwkeurig moeten confronteren met de hierboven bedoelde uitspraken van de Wereldraad van Kerken en deze als onschriftuurlijk verwerpen. Ja, zij zou zelfs moeten uitspreken dat we met deze valse leer geen enkele gemeenschap mogen hebben. Ook niet door middel van het lidmaatschap van een kerkgenootschap, dat bij de Wereldraad van Kerken aangesloten is. Dat zou de zeggingskracht van de evangelische beweging, zoals die zich presenteert in de Lausanne Commissie, zeker vergroten.

P. van Gorp

¹ J. Verkuyl, 'Zending in Nederland' en de relatie tussen 'ecumenicals' en 'evangelicals' in Nederland in W.J. Bouw, *Evangelisatie – wat verstaan wij eronder?* Kampen, 1981, 173-182. Dezelfde, 'Evangelicals' en 'ecumenicals': een cri de coeur in Heil voor deze wereld, Studies aangeboden aan Prof. Dr. A.G. Honig Jr., Kampen 1984, 49-60.

² In 1983 door de Wereldraad van Kerken in Genève uitgegeven in de WCC Mission Series als no. 4. In het Nederlands *Zending en Evangelisatie – een oecumenisch accoord*. In *Allerwegen*, 14de jaargang nr. 3, 1983, Nederlandse Zendingsraad.

VEENDAM

De kerk van Veendam kan niet bogen op een hoge ouderdom. Geen wonder, want Veendam zelf is ook niet erg oud. De naam komt voor het eerst voor in een document van 1655. Dat wijst er op, dat de plaats, voorheen als veenkoloniale nederzetting 'Boven-Muntendam' geheten, en deel uitmakend van Muntendam, sindsdien zelfstandig was.

De ontwikkeling van de veenkoloniën, en dus ook die van Veendam, werd vrijwel geheel beheerst door turfwinning in de veengebieden – te vergelijken met de kolenindustrie in Limburg later. Van grote economische betekenis dus! Ten behoeve van de afvoer van de gewonnen veenturf (de brandstof en belangrijkste energiebron tot in onze eeuw nog) werd een stelsel van kanalen ontworpen, een uitgebreid waterwegennet. Een bekend voorbeeld hiervan is het Stadskanaal, dat de stad Groningen met de turfwinningengebieden verbond, hetgeen van enorme invloed is geweest op de economische, sociale en politieke verhoudingen in Oost-Groningen. De stad, sterk geïnteresseerd in de veenindustrie, heeft hier doorlopend een dikke vinger in de pap willen hebben –, over het algemeen niet zonder succes!

Daarnaast heeft ook de zeevaart een grote rol gespeeld. De turf werd door ondernemende schippers uitgevoerd naar Noord-Holland via de toenmalige Zuiderzee, en via Noord- en Oostzee helemaal naar Noord-Duitsland. Eind achttiende eeuw bereikten ze zelfs Sint-Petersburg in Rusland! En: ze keerden nooit ledig terug: met handelswaar (bijv. hout) beladen, droegen de schepen van die dagen in belangrijke mate bij aan de toenemende welvaart in Oost-Groningen. De boeren van Westerwolde zagen hun voordeel: ze kochten aandelen in de vrachtaart. Niet zij, maar de schippers beheersten de economische gang van zaken in die dagen.

Door dit alles is Veendam vrij spoedig tot een bloeiende en riant plaats geworden, het centrum van de veenkoloniën. Veel van de oude zeevaartglorie is nog terug te vinden, bijv. in de oude, kapitale kapiteinswoningen. Rondom de genoemde bedrijvigheden groepeerden zich uiteraard tal van ambachten, winkels en instellingen ten behoeve van handel en onderwijs.

Het is boeiend, eens te kijken of er van dit alles enige weerspiegeling is waar te nemen op kerkelijk gebied.

Even een (te) kort overzicht:

Reeds rond 1660 was Veendam een zogeheten 'Hervormde Gemeente' rijk, gewoon de kerk des Heren van die dagen, waarvan wij nu nog de voortzetting mogen zijn. Verder borg de plaats in zich een 'Rooms-Katholieke Gemeente', en omstreeks 1672 een Doopsgezinde Ge-

meente, die nogal wat veenwerkers uit Overijssel had aangetrokken. Voorts bevond zich hier een Israëlitische Gemeente, zo rond 1745, in eigen gebouwen en een behoorlijk groot kerkhof. De Lutherie Kerk was hier ook vertegenwoordigd, in ieder geval reeds in 1700. Het kerkgebouw staat nog in volle glorie overeind. Om verder maar niet meer te noemen: anno 1881 kende Veendam ook een Vrij-Evangelische Gemeente.

Je trof hier dus al vrij vroeg een bonte mengeling aan van wat zich niet de naam 'kerk' of 'gemeente' tooide, en dat is zo gebleven tot op de huidige dag, met als begeleidend verschijnsel: een sterk zogenaamd oecumenische mentaliteit onder de 'kerkelijke' bevolking. Van grote invloed hierop is geweest die welvaart, alreeds verteld, waardoor hier vogels van allerlei godsdienstige en nationaal pluimage neerstreken.

Ons interesseert natuurlijk de zoëven gesignaleerde 'Hervormde Gemeente', die heden ten dage nog, maar dan onder de naam 'Gereformeerd (vrijg.)' in Veendam bestaat. Was de kerk in 1845 zo'n 1700 leden rijk -, ze kromp, vanwege de Afscheiding, in tot een gemeente van nog maar een driehonderdtal zielen.

Het was Hendrik de Cock, die hier kort na 1834 de 'Gereformeerde Gemeenten' stichtte. Zo heette Christus' kerk alhier toen dus. Helaas hield de kerk het vanwege de geringe kracht niet en moest zij in 1845 worden ontbonden. Maar na 1858 ging het weer goed.

De Cock werd in 1801 geboren in Wildervank, dat nauw verbonden was en is aan Veendam. Zijn ouders liggen begraven achter de hervormde kerk in Wildervank. Zijn vader bekleedde aldaar het ambt van drost. Bekend is natuurlijk, dat De Cock zijn reformatische werk in Ulrum heeft aangevangen. Daarin werd hij bijgestaan door een catechisemeester uit Wildervank, ene Poppe Rijkens de Wit. Deze moest dit bekopen met afzetting uit deze functie door het hervormd kerkbestuur. Een en ander had echter tot gevolg, dat De Cocks volgelingen in aantal toenamen! Ze werden deswegen 'Cocksianen' genoemd. Die (scheld)naam wordt heden ten dage hier nog gebruikt voor... 'vrijgemaakt gereformeerden'. Zo kun je soms een stel kwajongens van een jaar of veertien tegenkomen, waarvan er één roept: 'kiek, jongens, een Cocksioan!'

In 1841 kregen de Afscheidenen een eigen kerkje en een pastorie. Vermeldenswaard is nog, dat - althans in Wildervank - in 1849 de 'Christelijke Afscheidenen' het grootste deel van de 'kerkelijke bevolking' uitmaakten.

Yeendain maakte eind vorige, begin deze eeuw een flinke bloeiperiode door. Dat was van invloed op de omvang van de (zo langzamerhand aldus genoemde) Gereformeerde Kerk, die uit de Afscheiding was voortgekomen. In 1942 telde - toen nog gewoon - 'onze' kerk in Veendam 1128 zielen.

Van dat vrij grote aantal leden bleef niet veel over: De moeiën rondom het verbond der genade, de doop, de kerk, de uitverkiezing, het gereformeerde kerkrecht, waardoor onze kerken in de dertiger en veertiger jaren

beroerd werden, zijn ook aan de kerk van Veendam iit voortbijgegaan. Vooral binnen de boezem van de toenmalige kerkeraad is langdurig en heftig strijd gevoerd, om in het goede, gereformeerde spoor te blijven, om... kerk te blijven. De schorsing en afzetting van prof. dr. K. Schilder heeft aan die strijd een krachtige impuls verleend. De nadruk in dat conflict lag op zeer essentiële zaken: de iitspraken van de generale synode van 1942 inzake verbond en doop moesten naar het oordeel van de meerderheid van de kerkeraad met kerkelijk gezag worden opgelegd aan ambtsdragers en gemeente. Zo werd ook het gereformeerde kerkrecht inzet van de strijd. Het waren maar enkele broeders in de kerkeraad, die pal stonden voor het behoud van de kerk. Ze ondervonden vanuit de gemeente zeer weinig steun. Op 5 maart 1945 kwam het in Veendam tot vrijmaking.

Toen werd de kerk van Christus alhier ineens heel kleiii. En veel groei heeft er sindsdien niet meer ingezeten. Van de expansie van Veendam na de oorlog heeft de kerk he-trekkelijk weinig profijt getrokken. Niet dat zich in Veendam geen Gereformeerden vestigden. Als die allemaal waren gebleven, **was** de kerk heel groot geworden. Maar er vertrokken steeds weer leden naar andere plaatsen.

Doch de kracht van de kerk is niet gebroken! Ze heeft Gods Woord door de tijden heen mogen bewaren, ook nu, temidden van een 'oecumenisch' gevoelende bevolking, en in een burgerlijke gemeente, door een uitgesproken 'rode' gemeenteraad geleid. Dientengevolge heeft de kerk politiek niets bij te zetten. Maar de kinderen van Gods verbond kunnen sinds jaar en dag gereformeerd onderwijs ontvangen, tot in de stad Groningen toe. En dat heeft zegenrijk gewerkt! Al was het alleen maar om het grote aantal gereformeerde huwelijken, die daaruit voortgekomen zijn...

Maar de kerk staat wel alleen. En ze wordt stelselmatig overal 'buitengehouden', tot aan medewerking in week-sluitingen in 'christelijke' verpleeg- en bejaardenhuizen. Edoch: laat de plaatselijke kerk in Veendam klein zijn, laat **ze**, zoals we zagen, ook betrekkelijk jong zijn -, **ze** maakt, Gode Zij dank, nog altijd deel uit van de grote, katholieke kerk van Jezus Christus, door zijn Woord en Geest vergaderd tot en bewaard bij de eenheid van het christelijke geloof.

En daarmee en daardoor is de kerk van Veendam toch **wel** erg oud, zo oud als de wereld-sinds-de-zondeval, eii heeft zij, samen met de kerk van alle eeuwen en plaatsen, groot of klein, uitzicht op een gouden toekomst: de nieuwe wereld, naar uitwijzen van het heilig evangelie!

H. Pool

AIX-IMPRESSIE

Voor veel lezers van *De Reformatie* zal Aix-en-Provence een bekende naam zijn. Wie de registers van de voorgaande jaren nagaat, zal de naam van deze plaats in Zuid-Frankrijk meer dun eens tegenkomen.

Herhaling is de nioeder van alle wetenschap. Toch zullen we slechts kort enkele punten ons weer voor de geest halen.

In Aix-en-Provence staat de Vrije Faculteit voor Gereformeerde Theologie. Officieel geopend in 1974. Opggericht om de (orthodox) gereformeerde theologie uit te dragen. Dit was noodzakelijk omdat in de andere theologische Faculteiten de gereformeerde theologie ver te zoeken was. In de Faculteiten in Montpellier, Parijs en Straatsburg is het modernisme binnengedrongen. De Faculteit voor Evangelische Theologie te Vaux-sur-Seine is baptistisch georiënteerd.

De Faculteit in Aix is een vrije Faculteit omdat er in Frankrijk geen orthodox gereformeerd kerkgenootschap is. Bovendien omdat de Faculteit het leven binnen alle gereformeerde kerkgenootschappen wil reformeren.

Onderwijs

Wie in Aix theologie komt studeren mag dus verwachten echt gereformeerd theologisch onderwijs te krijgen. De docenten zetten zich daarvoor in. Deze docenten komen uit verschillende gereformeerde kerken (EREI – Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes en ERF – Eglises Réformées de France). Wat hen samenbindt is het opkomen voor de echte gereformeerde theologie. Ze aanvaarden hij hun indiensttreding de Belijdenis van La Rochelle.

Zelf volg ik uit interesse enkele colleges van de licence (zeg maar kandidaatsfase). Ook heb ik een aantal colleges van de maîtrise (vergelijk onze doctorale fase) gelopen. Laatstgenoemde colleges worden verzorgd door gastdocenten. Prof. dr. R.S. Greenway bijvoorbeeld, gaf college over stadsevangelisatie.¹ Het waren interessante colleges. Voornamelijk praktisch van aard. Greenway gaf onder andere een heel stel inodellen voor de aanpak van stads-evangelisatie. Deze inodellen worden in verschillende grote steden toegepast. Dhr. P. Rance gaf college over 'Het unieke karakter van Christus in verband met de New Age Beweging'.² Boeiende colleges. Rance had naar mijn idee een nuchtere kijk op de zaken.

Studenten

Bij de studenten van de Faculteit is het beeld gevarieerder dan bij de docenten. De studenten zijn niet allemaal gere-

formeerd. Van de 79 studenten die hier nu studeren zijn er 34 gereformeerd. Elf van hen komen uit de EREI en 6 uit de ERF. Verder zijn er 31 'evangelisch' (van zogenaamde vrije evangelische kerken) en 5 komen uit andere richtingen.

Met is in Frankrijk mogelijk op een bepaalde Faculteit je licence te halen om vervolgens op een andere de maîtrise te doen. De maîtrise van een Faculteit kan zodoende uit een heel gemengd gezelschap bestaan. Ook in Aix is dit het geval. Zo kwam ik in een scriptie van een maîtrise-student dingen tegen als: 'herschrijving van de evangeliën' en: 'Aristoteles, Augustinus en Kierkegaard zijn verzoend in de persoon van Jezus'.

Niet alleen qua heersende overtuigingen vormen de studenten hier een gevarieerd gezelschap. Er is ook een grote verscheidenheid in nationaliteiten en rassen. Op de Faculteit zijn in totaal 15 nationaliteiten vertegenwoordigd. Onder de 70 studenten bevinden zich 30 die niet de Franse nationaliteit hebben. (In Frankrijk studeren ook veel mensen uit Noord- en Middenafrikaanse landen. Dit hangt samen met vroegere koloniale banden.) Een groot deel van de buitenlanders liert op de Faculteit heeft er al een of meer jaren theologiestudie opzitten in z'n geboorteland.

Al deze verschillende achtergronden leveren een erg interessant beeld op. Ik ervaar het als een verruiming van mijn blikveld mij temidden van al deze mensen te bevinden. Vanzelfsprekendheden kunnen weer wonderen worden.

Aix

Waarom komen deze studenten nu juist in Aix theologie studeren? De belangrijkste reden is dat ze niet aan de vrijzinnige Faculteiten willen studeren. Een deel van de studenten heeft bewust ook voor Aix gekozen omdat de opleiding hier gereformeerd is. Voor een aantal studenten is dit laatste meer betrekkelijk. De keuze Aix of Vaux-sur-Seine maakt voor hen niet zoveel uit. Dit heeft te maken met de manier van denken bij veel kerkmensen hier in Frankrijk. Deze verschilt toch wel van die bij veel leden van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Laatstgenoemden denken vaak veel meer in onderscheidingen. Iets waarover velen hier zich niet zo druk maken.

Opleiding

De licence in Aix duurt 3 jaar. Na deze fase kan de stu-

NIEUWE UITGAVE VAN CALVIJNS BIJBELCOMMENTAAR

dent beginnen aan een stage van 1 jaar in een van de ERF-kerken. Hij wordt dan in feite al beschouwd als predikant. Ook tijdens de licence zijn er stages voor de studenten. Dit vindt jaarlijks plaats in de maand februari. Na de licence is het ook mogelijk verder te studeren in de maîtrise. Dit duurt 1 tot 2 jaar.

In de ERF en in de Lutherse Kerken is een maîtrise in de theologie vereist voor het predikantschap. Wie zijn maîtrise in Aix heeft gedaan zal echter nog een jaar stage moeten lopen in een van hun kerken. Vrijzinnigheid lijkt een voorwaarde om in die kerken predikant te kunnen zijn. (Overigens bevinden zich ook in de ERF gereformeerde predikanten.)

Het zogenaamde doctoraat besluit de opleiding. In deze fase hoort onder andere het schrijven van een dissertatie.

Tot zover dit artikel dat in vogelvlucht iets wilde laten zien van de Theologische Faculteit in Aix-en-Provence.

Kees Siniit

¹ Greenway is professor 'wereld-zending' aan het Calvin Theological Seminary te Grand Rapids, Michigan, USA.

² Ranc is lid van de Evangelisch Gereformeerde Kerk van het Kanton van Vaud in Zwitserland. Hij heeft zich gespecialiseerd in secten, nieuwe religieuze bewegingen en in esoterische gezelschappen. Hij heeft een lijvig boek geschreven over de zogenaamde Rozenkruisers.

Sinds vele jaren werkt de uitgever De Groot Goudriaan aan de uitgave van een nieuwe Nederlandse vertaling van Calvijs bijbelcommentaree. Het werk vordert goed. Tot nu toe zijn er 36 van de plm. 40 delen verschenen. Calvijs bijbeluitlegging is nog steeds zeer de moeite waard om te lezen. In moderne commentaren en ook in preken van deze tijd wordt de exegese van Calvijn nog vaak genoemd.

Het hier besproken deel gaat over Numeri 22-23 en 31-36 (behalve hoofdstuk 35), delen uit Deut. 3 en 4 en bijna geheel Deut. 31-34. Het gaat daar over de geschiedenis van Bileam het toewijzen van het 'overjordaanse' aan de stammen Ruben, Gad en half Manasse. Voorts staan in deze hoofdstukken de laatste redevoeringen van Mozes, zijn dood en de aanstelling van Jozua. Verder bevat dit deel het boek Jozua in zijn geheel. De delen uit Numeri en Deuteronomium zijn niet behandeld in de volgorde waarin ze in de bijbel staan, maar de overeenkomstige delen staan bij elkaar en vormen een 'harmonisch' evenals de evangelie-harmonieën.

Gaan we de inhoud na dan blijkt deze commentaar vooral praktisch en pastoraal. Er blijkt een diepe eerbied uit voor het Woord van God. De vertaling van ds. J. van den Heuvel is in begrijpelijk, hedendaags Nederlands. De toon van de commentaar is diep ernstig. Op de rijke beloften van God wordt sterke nadruk gelegd, en op de noodzaak die gelovig te aanvaarden, ook als de schijn tegen is. Aan de andere kant wordt met klem gewezen op de rechtvaardige oordelen Gods, waarmee Hij de goddelozen straft.

Opmerkelijk is, dat verwijzing naar andere Schriftplaatsen soms ontbreekt, ook wanneer we die zouden verwachten. Zo wordt bij de steniging van Achan in het dal Achor niet gerept van Hosea 2 : 14: 'Ik zal... het dal Achor maken tot een deur der hoop'. En bij Jozua 5 : 20 wordt Hebr. 11 : 30 niet genoemd: 'Door het geloof zijn de muren van Jericho neergestort'.

Het boek is voornamelijk uitgegeven en naar verhouding niet duur.

M.J. Amtzen

N.a.v.: Verklaring van de bijbel door Johannes Calvijn, Harmonie van de laatste vier boeken van Mozes, vierde deel en Jozua, uit het Latijn vertaald door ds. J. van den Heuvel, em.-pred. van de Ned. Herv. Kerk. Uitg. De Groot-Goudriaan 1991. 430 pag. Prijs f 35.90.

GENOEG VAN TEVEEL, GENOEG VAN TE WEINIG

Hei is niet zo moeilijk aan te wijzen wat er fout is aan de huidige economie. Ondanks de ontwikkeling van de economische wetenschap wordt het aantal economische vraagstukken niet kleiner maar groter. De wereldarmoede wordt niet geringer, het milieu niet beter, het arbeidsbestel niet rechtvaardiger en de veiligheid niet groter.

Dat de economische wetenschap aan kritiek onderhevig is zal dan ook niemand verbazen. Dat gebeurt in het buitenland (waar de Amerikaanse econoom Herman Daly en de theoloog John Cobb in hun boek *for the common good* de economie vanuit de christelijke ethiek wegen) maar niet minder in Nederland. Daar verscheen de derde druk van een boekwerk van de VU-hoogleraar dr. H. Goudzwaard en de voorzitter van de Sectie Sociale Vragen van de Raad van Kerken in Nederland dr. H.M. de Lange onder de titel *Genoeg van te veel – genoeg van te weinig*, in het Duits vertaald met *Armoede noch Overvloed*.

Het bieden van oplossingen voor de genoemde problemen is echter niet eenvoudig als men niet wil vervallen in centrale planningssystemen, waarvan de ondeugdelijkheid inmiddels is bewezen.

Goudzwaard en De Lange's boek is een goede poging daartoe, uitkomen veel van dooi hen geboden oplossingen wel op het bordje van een 'anders actieve' overheid te liggen. Dit geldt bijvoorbeeld de suggesties van een andere produktiestructuur, een andere financiering van de sociale zekerheid, minder beleidsbevestigend onderzoek, meer milieuproductie, het meten en waarderen van milieuschade, fiscale maatregelen ter beperking en stimulering van bepaalde bestedingen, gebruik van technologie die meer gebruik maakt van menselijke mogelijkheden, herziening van het wereldgeldsysteem en een nieuw Europa. Dit alles moet worden gestimuleerd of beperkt met belastingen, subsidies of wettelijke maatregelen.

Maai er worden ook suggesties gedaan op particulier terrein.

Werkgevers- en werknemersorganisaties worden opgeroepen hun algemene loon- en salarisrondes – hiermee wordt wel een uiterst actueel thema aangeboord – te vervangen dooi het stichten van gerichte fondsen. Fondsen voor kwaliteitsverbetering van werk, werkgelegenheidsstimulering in maatschappelijk gewenste richtingen als opruiming van verkrotting en armoede, andere milieu-, energie-, vredes- en mensgerichte technologieën.

Ook wordt een andere levensstijl met een meer verantwoordelijk consumptiepatroon aanbevolen, alsook het op-

bouwen van een netwerk met anderen die zich op dezelfde vraagstukken bezinnen.

De oriëntatie van waaruit de schrijver schrijven is nauwelijks vermeld. Niet meer dan wat zwakke noties in de trant van 'Wat nodig is, is openheid van een kritisch-revolutionaire visie, in de zin zoals de bijbelse profeten dat bij ons wakker houden' (pag. 118). Dat is een gemiste kans. Als zelfs de markteconoom Adam Smith zelf reeds wees op de noodzaak van moraal ter correctie van de economie, dan hebben deze twee christen-schrijvers een schot voor open doel gemist.

Zo geschreven komt het boek niet uit boven boeken van niet-christelijke schrijver. Die schrijven over dezelfde onderwerpen vaak in termen van welbegrepen eigenbelang: om nog een toekomst te hebben moeten de wissels worden omgezet. Terwijl de boodschap moet zijn dat dit moet gebeuren omdat de Here van ons die houding t.o.v. schepping en naaste vraagt.

Dit boek kan desalniettemin goede diensten bewijzen om in verenigingsverband – waar wel wordt begonnen met de Bijbel – concreet stil te staan bij 'de spanning tussen de werkelijkheid van God en de werkelijkheid van ons leven'. Want dat ook onze economische praktijk voor verandering vatbaar is, staat wel vast na lezing van dit aandacht trekkend werk.

P. Dijkstra

N.a.v.: R. Goudzwaard en H.M. de Lange, *Genoeg van te veel – genoeg van te weinig. Wissels omzetten in de economie*. Ten Have/Baarn, f 21,50.

DE AARDE EN HAAR TOEKOMST

Van de hand van drs. W.G. Rietkerk (Ned. geref. pred.) verscheen een boekje over *De aarde en haar toekomst*. Volgens p. 10 heeft het boek ook een ondertitel: is de hemel onze toekomst? en op p. 90 wordt als ondertitel vermeld: wacht ons een toekomst in de hemel? Maar het is gebleven bij de titel en de ondertitel ontbreekt op de omslag van het boek. Overigens wordt met de titel van het boek en de (beoogde) ondertitel wel duidelijk waar het de schrijver om gaat: onze toekomst ligt op deze aarde, en 'onze hoop is uiteindelijk niet gericht op de hemel' (p. 59). In dit boek komen in grote lijnen aan de orde: Genesis 1, 2 Petrus 3, Romeinen 8, Psalm 102, Openbaring 6, Matteüs 24 en Openbaring 20 en 21. De auteur maakt in dit boek vele goede opmerkingen, bijvoorbeeld over de milieucrisis: 'Wij moeten niet slechts werken aan de symptomen van deze crisis, maar eerst doorstoten naar de wortel: onze schuld erkennen en schuilen bij Christus (p. 11) en over de historiciteit van de zondeval (p. 42) en over een persoonlijk God die de wereld schiep en haar niet prijs geeft aan het einde (p. 29), over de genezing van de schepping (p. 80). En zo zou er meer te noemen zijn, bijvoorbeeld over het goede eindtijdgedrag dat belangrijker is dan allerlei eindtijdbeschouwingen. Toch moet ik ook een aantal kritische opmerkingen maken:

1. De schrijver beklemtoont sterk de continuïteit van deze aarde met de nieuwe aarde. Er zal geen wereldbrand komen, zoals menige bijbellezer altijd gedacht heeft n.a.v. 2 Petrus 3 : 7, 10. Hier kritiseert de schrijver P.H.R. van Houwelingen (p. 10, 32). Nu heeft inderdaad Van Houwelingen bij zijn uitleg van 2 Petrus 3 : 10 sterk de discontinuïteit (van deze aarde met de nieuwe aarde) beklemtoond. De schepping vervalt weer tot chaotische staat (diss. Van Houwelingen, p. 255), maar (en Rietkerk vermeldt dat niet) ook Van Houwelingen spreekt wel degelijk ook van continuïteit: 'Geen wereldvernietiging, maar wereldvernieuwing is de verrassing van zijn belofte' (diss. p. 263). En ik denk dat Van Houwelingen terecht zegt: Hoe de continuïteit bewaard blijft, is voor ons verborgen (diss. p. 259). Wat er aan continuïteit is krint van God. Is het niet zo dat de Here dwars door de wereldbrand heen zijn schepping verlost (Rom. 8, Kol. 1)? Hoe dat zal gebeuren is Gods geheim.

2. Samenhangend met het eerste is het tweede dat ik wil opmerken: Rietkerk weet m.i. te veel als hij zegt dat op de nieuwe aarde (zij hergezuiverd) gevonden zullen worden de schilderijen die de Mexicanen 2000 jaar geleden al maakten en de werken van Bach en Rernhrandt en van

Linnaeus, de kathedralen, de kunstwerken en de muziek (p. 54) en dat onder zware druk de steenkolen van vandaag tot de edelstenen worden van het nieuwe Jeruzalem (p. 95).

Bij Romeinen 8 : 21 schrijft Calvijn dat het niet geoorloofd is om curieus te onderzoeken hoe de volkomenheid op de nieuwe aarde zal zijn in bomen, beesten en metalen. Dat is Gods geheim. Dat zullen we dus moeten afwachten. Het dat van de continuïteit is duidelijk, het hoe niet.

3. Onhelder is hoe Rietkerk nu zelf spreekt over het vuur van 2 Petrus 3. Gods gericht zal veel dingen wegbranden. 'de hele aarde zal worden gelouterd door het vuur van Gods gericht' (p. 46). Maar op p. 49 zegt hij dat het gericht wordt vergeleken (!) met de werking van het vuur. Ook is niet waar dat deze wereld en de werken er op door de diepe wateren van Gods oordeel heen moeten (p. 49). Z6 was het in de dagen van Noach, maar straks komt inderdaad het vuur. En wat moet ik me hierbij voorstellen dat onze kunst en architectuur, onze tuinen en steden door het vuur heen getild worden (p. 70)? Hoe is dit te rijmen met de loutering door het vuur van Gods gericht, zoals Rietkerk daar op p. 46 over spreekt?

4. Opmerkelijk is wat Rietkerk schrijft over Openbaring 20. Volgens hem zijn de 1000 jaren van dit hoofdstuk een dag, namelijk de dag van de Heer. Op die dag zal ontzettend veel worden recht gezet: 'De val van de Berlijnse Muur is er een peuleschilletje bij en dat stukje van de genezing van de geschiedenis kostte al meer dan een jaar' (p. 85). Het zal lang duren, voordat de schepping weer naar Gods plan en bedoeling is hersteld: Rct omvat een dag als 1000 jaren. Ik meen dat Rietkerk hier denkt in evolutiekaders.

Op die dag zullen ook de volken zich bekeren, zegt de schrijver (p. 86), het wordt een revival voor heel de wereld (p. 79). Dat Rietkerk hier in grote moeite komt met de bijbelse verkiezingsleer is duidelijk. Overigens spreekt hij op een wonderlijke manier over deze verkiezing: het redden van een aantal mensen van een zinkend schip om daarna de rest te torpederen (p. 85) en: de geschiedenis van de volken die een 'noodzakelijk productieproces' zou zijn van uitverkorenen, een kweekplaats van de gemeente (p. 86).

Hoe is dit spreken van Rietkerk te rijmen met wat hij schrijft op p. 70: 'Zij die Gods verlossing niet hebben willen aanvaarden, zullen allen geoordeeld worden...?'

5. Het is niet waar dat de Here óns werk zal maken tot de kern van de wereld die Hij vernieuwen gaat (p. 47). Kern van die nieuwe wereld is de Drieënige God zelf.

6. Op p. 5 kritiseert de schrijver 'de orthodoxie' die zegt: 'het volle getal der uitverkorenen is bereikt'. Maar hier is geen kritiek op de 'orthodoxie', maar op artikel 37 N.G.B. En dat is de eigen belijdenis van drs. Rietkerk, of (je kunt ook zeggen): de gemeenschappelijke belijdenis van gereformeerden en Nederlands-gereformeerden. Overigens valt op hoe trefzeker art. 37 N.G.B. formuleert over het thema waar drs. Rietkerk zich zo intensief mee heeft bezig gehouden: Christus zal zich openbaren als Rechter over levenden en doden, terwijl **Mij** deze oude wereld in vuur en vlam zet om haai te zuiveren... **Dus** niet te vernietigen, maar te zuiveren door het louterende vuur van zijn gericht.

Hier in dit artikel is ook geen sprake van een revival voor heel de wereld, maar hier gaan goddelozen en gelovigen (uitverkoreneti!) *uiteen*.

Ik heb het boekje van drs. Rietkerk gebocid gelezen. Het thema interesseert me al geruime tijd. Toch moest ik ook deze kritische opmerkingen maken.

Tenslotte nog een opmerking naar aanleiding van de (beoogde) ondertitel van Rietkerks boek: zag Johannes op Patmos naast een nieuwe aarde ook niet een nieuwe *hemel* (Openb. 21 : 1)?

M.J.C. Blok

N.a.v.: W.G. Rietkerk, *De aarde en haar toekomst*, Kampen 1991. Prijs: f 17,90.

Twijfel

In de *Gereformeerde Kerkhede voor het Noorden* gaat ds. H.M. Smit breed in op het interview dat het blad *Kerk* heeft geplaatst onder de titel 'De zoektocht van Menno Rougoor'. Deze voormalige predikant is uit de vrijgemaakte gereformeerde kerken via de synodaal-gereformeerde kerken terecht gekomen bij de vrijzinnige Nederlandse Protestantische Bond. Hij noemt zich nu religieus humanist: God is voor hem niet een persoon, maar een mysterieuze kracht. Nadat ds. Smit heeft aangegeven, op welke punten van lijd geloof er twijfels bij Rougoor zijn gerezen – inzake verkiezing, erfzonde, voorzienigheid, het lijden van Christus, het gezag van Gods Woord enz. – gaat hij hierop nader in. We citeren:

Natuurlijk, twijfelen aan Gods Woord is zonde. Wat God gezegd heeft, dat is toch altijd waar! Zou God kunnen liegen? Maar daarmee zijn we niet uitgepraat als het over twijfel gaat. We belijden toch juist dat wij allemaal zondige mensen zijn! Dat lijd voor ieder mens een opgave is te geloven! Laten we het zo maar zeggen: twijfelen is tenslotte zonde, maar erover zwijgen des te meer! Want wie dat zou doen, omdat het niet mag, die zou proberen op dat punt zonder zonde te zijn! Maar ook daarmee kom je in botsing met wat de I-ERE God ons leert over onze zondige aard. Laten we maar eerlijk er voor uitkomen. Zonde moet beleden worden. Dus in het licht en zo bespreekbaar.

Maar waarom zou je ervoor uitkomen? Wat rou her nut daarvan zijn? Om te beginnen zullen we het tegen God zeggen. Onze twijfel belijden, onze moeite die we hebben om zijn Woord zonder meer aan te nemen. We zullen ook voor elkaar geen stand willen ophouden. Daarmee kun je de ander niet dienen. Wel door eerlijk te zijn, en zo naast de andere te gaan staan. Niet jezelf isoleren met je moeite. Dat is – nog weer – **nog** meer verkeerd! Je zult juist naar de HERE God willen luisteren. En ook naar elkaar. De HERE God weet wel wie wij zijn! Hij wil ons uit de moeite helpen, ook van de twijfel afhelpen. Door ons te laten luisteren naar zijn Woord. We zullen dat ook samen doen. Dan kun je ook elkaar erop wijzen als we soms de Bijbel laten huiskpreken, zonder dat we er erg in hebben. Doordat we misschien niet goed luisteren.

Boven dit artikel is gezet: Zoeken en vinden. De Here Jezus Christus Zelf spreekt over: Wie zoekt, die vindt; wie klopt die zal worden opengedaan! Maar het hangt er dan wel vanaf hoe je zoekt. Om het kort te zeggen: Met de Bijbel open, of dicht! Met andere woorden: Wil je echt luisteren naar wat de leer is, wat God ons leert, of heb je daar je eigen opvatting over? Twijfel en twijfel is twee. Het gaat er in de eerste plaats over: *waar* twijfel je aan?

Twijfelen aan God?

Ik wil wat ik bedoel duidelijk maken aan de hand van een paar typeringen die ik van ds. Rougoor tegenkwam. Hij spreekt van 'wrede trekken in het christelijk geloof'. Hij vindt de eeuwige uitverkiezing zo'n trek. 'God heeft bepaalde mensen uitgekozen om behouden te worden en andere heeft Hij uitgekozen om ver-

loren te gaan.'

Maar de vraag is nu: Geeft hij daarmee de leer van de Heilige Schrift echi weer; zoals ook de gereformeerde belijdenis die naspreekt? Zoals hij het zegt is het een heel korte aanduiding van de uitverkiezing door God. Maar hoe korter je iets zegt, des te ruwer word je ook in je typering. Allerlei elementen die een belangrijke rol spelen kun je dan immers niet noemen! Maar als je dan over zo'n 7in zou gaan zitten piekeren, dan vraag ik mij af of je wel op het juiste punt aan het twijfelen slaat. Wanneer je zonder meer zegt: 'andere heeft Hij uitgekozen om verloren te gaan' dan zou ik daar toch bezwaar tegen hebben. Zeker als je zou denken dat daarmee alles gezegd is van de keerzijde van de uitverkiezing door God. Er wordt alleen nog aan toegevoegd: 'God deed dat om voor ons onverklaarbare redenen'.

Wat blijft hier buiten gezichtsveld? De verantwoordelijkheid van de mens, die bewust *tegen* God gekozen heeft, en nog kiest! Wie op dit punt twijfel kent, doe er goed aan om de Dordtse Leerregels te lezen, en er vooral op te letten hoe die beginnen: God zou niemand onrecht gedaan hebben als Hij besloten had allen in het verderf te laten, omdat allen tegen Hem gekozen hebben.

Bovendien zullen we nooit goed over de uitverkiezing kunnen spreken als we niet bedenken, dat het is: uitverkoren in Christus (Efeziërs 1 : 4).

Om onder andere goed over de uitverkiezing te spreken (en te denken) moeten we oppassen voor onze samenvattingen. Veel kan er immers gezegd worden! Inderdaad kunnen we God niet begrijpen: God woont in de hemel en wij wonen op de aarde. En daarmee is in feite alles al gezegd. *Altijd* als het over God gaat is het onbegrijpelijk voor ons; niet alleen als we het hebben over bijvoorbeeld de Drieëenheid, of de uitverkiezing; evengoed ook als het gaat over de schepping en vervolgens verder maar in. Maar wij wonen op de aarde en hebben *onze* verantwoordelijkheid van de HERE gekregen. Om te kiezen, voor of tegen Hem.

En dat we in Adam tegen Hem gekozen hebben en daarom vanuit onszelf niet meer goed kunnen *en willen* doet daar niets aan af. De HERE stelt ons verantwoordelijk! En dat zullen we bij ons denken zeker moeten betrekken. Ook in onze twijfels! Niet alleen over God piekeren en twijfelen! Dat is zeker zonde. Wilt dan dat eigenlijk al met de Bijbel dicht. Je vormt zo je eigen gedachten.

Zo moeten we ook bezwaar aantekenen tegen de beschrijving van de erfzonde: 'de misstap van Adam en Eva en de gevolgen daarvan voor het hele menselijke geslacht. Het was een beslissing van God, om alle mensen schuldig te verklaren aan de overtreding van hun stamvader'. Gezien het feit, dat je dat wreed vindt van God, als je het zo zegt. Want zo klinkt het alsof wij eigenlijk anders zijn dan Adam, maar ja, God heeft ons nu eenmaal mee schuldig verklaard! Alsof wij eigenlijk anders zouden willen! Maar weer komen we zo bij de mens en zijn verantwoordelijkheid kiezen uit: Doen wij eigenlijk anders dan Adam? Hij wilde als God zijn; wij kennen die boze neiging niet?? Wij willen wel steeds God als God erkennen? Het eerste gebod zou voor ons feitelijk overbodig zijn: Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben. De vraag stellen is haar ook beantwoorden! Ook al wil ik daarmee niet beweren dat we alles over de erfzonde gezegd hebben als we dit er maar aan toe voegen. En zeker niet dat we alles ervan kunnen begrijpen en bedenken. Altijd stuiten we weer op de goddelijke grootheid van de HERE, die voor ons niet te vatten is: maar tegelijk zullen we

onze eigen keuzen en verantwoordelijkheid niet uit het oog verliezen. Bij welk punt dan ook dat ons twijfel kan geven. Erfzonde wreed? Van God? Het duidt van ons uit gezien allereerst aan de boze neiging die wij allemaal kennen om naar God niet te luisteren, en Hem zelfs niet de schuld te geven!

Ook twijfelen aan jezelf?

De voorstelling van zaken zullen we nooit zo laten zijn, dat wij hulpeloze, passieve mensen zouden zijn, die maar moeten afwachten wat God aan wrede dingen zou doen, al of niet. Zo passief zijn wij niet! Zeker niet in ons denken en... in het God de schuld geven: of... in het juist op eigen houtje (met de bijbel dicht) zeggen: Zo is God niet! Hetzelfde zouden we willen opmerken als het gaat over Gods voorzienig bestel, die niets van onze verantwoordelijkheid afdoet! Ook al kunnen we dat met elkaar niet rijmen. Hoe zouden wij ook als kleine mensen, schepsels van de grote en eeuwige God!

Die houding zullen we bij al onze twijfels willen aannemen! Daarom schreef ik ook: Twijfel en twijfel in twee! Met welke houding twijfel je? Met welke instelling heb je zo je vragen? Als je alleen maar naar God kijkt, en feitelijk je eigen doen en laten niet ter discussie wilt stellen, dan zul je zeker niet goed uit kunnen komen. Waarom niet! Omdat je dan bij voorbaat al God ter discussie stelt. En omdat je dan bij voorbaat ongemerkt mischien, al uitgaat van je eigen denkvermogen. Waar je dan ook aan twijfelt, je twijfelt dan bepaald niet aan jezelf, aan je eigen bestaan, aan je eigen goede manier van denken. Maar wie zo zoekt, die zal niet vinden. Dat staat ook al bij voorbaat vast. Want je huigt niet voor God en zijn goddelijke openbaring. Dan zullen de vragen blijven en steeds toenemen zelfs. Ik meen dat dat ook als de grondoorzaak bij ds. Rougier is aan te merken.

Ds. Smit besluit zijn artikel aldus:

Buiten onszelf!

Rij al onze twijfels zullen we de liefde van God in Christus niet vergeten. En de heide: Here, ik geloof kom mijn ongeloof te hulp!

Twijfels kennen we allemaal. Maar wie het bij de HERE God wil zoeken, die zal toch vinden. Wie klopt die zal worden opengegaan. Die leert Gods liefde kennen in Christus, en dus ook Gods rechtvaardige, heilige verontwaardiging over ieder die Hem negeert, of Hem ongerijmde dingen toeschrijft. Christus heeft van de vloek verlost, ieder die voor God wil huigen en het geluk, de zaligheid buiten zichzelf wil zoeken.

W.G. de Vries